

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gregor Žibert

Posledice izbire različnih volilnih sistemov

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gregor Žibert

Mentorica:izr. prof. dr. Alenka Krašovec

Posledice izbire različnih volilnih sistemov

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

*Rad bi se zahvalil mentorici izr. prof. dr. Alenki Krašovec,
za nasvete, pomoč in pripombe☺ pri nastajanju diplomskega dela,
staršem za moralno in finančno podporo,
Tanji, Janji in ostalim.*

Posledice izbire različnih volilnih sistemov

Teorije implicirajo, da izbira različnih volilnih sistemov vodi v različne posledice, ki se kažejo na celotnem političnem sistemu. V delu se osredotočamo na vpliv volilnih sistemov na strankarski sistem, oblikovanje in stabilnost vlad, ter volilno udeležbo. Postavimo hipotezo, da se v proporcionalnih volilnih sistemih kažejo višja volilna udeležba, manjša stabilnost vlad, več relevantnih strank v parlamentu, večja fragmentacija in manjša agregacija strankarske arene, kot v večinskih sistemih in jo preverjamo najprej skozi teoretične poglede različnih avtorjev, nato pa še skozi empirično analizo na vzorcu 195 volitev in 286 vlad v 34 državah v obdobju od 1991 do 2011. Ugotavljamo tudi, kakšne vlade se oblikujejo v različnih volilnih sistemih. Z že omenjenima volilnima sistemoma pa primerjamo tudi mešane volilne sisteme. Zaključimo, da obstaja statistično značilna povezanost med volilnim sistemom, ter značilnostmi strankarskega sistema in volilno udeležbo, medtem ko statistično značilne povezanosti z stabilnostjo vlad ni. Na podlagi teh ugotovitev smo hipotezo le delno potrdili.

Ključne besede: Volitve, volilni sistem, strankarski sistem, oblikovanje in stabilnost vlad, volilna udeležba.

Consequences of choosing different electoral systems

Theories imply that choosing different electoral systems leads to various consequences, which are indicated throughout the entire political system. In the thesis we focus on the impact of electoral systems on party systems, the formation and stability of cabinets and voter turnout. We hypothesize that proportional systems produce higher turnout, less stable cabinets, more relevant parties, increased fragmentation and decreased aggregation of party arena as the majority systems. First, we verify the hypothesis through the theoretical perspectives of various authors. Then we empirically analyze a sample of 195 elections and 286 cabinets in 34 countries over the period from 1991 until 2011. We also note which type of cabinet forms in each type of electoral system. We compare the mixed electoral systems with the aforementioned. In conclusion, there is a statistically significant link between electoral system and the characteristics of party systems and electoral system voter turnout. However, the relation between cabinet stability and electoral system is not statistically significant. Based on these findings, we only partially confirmed the hypothesis.

Keywords: Elections, electoral system, party system, formulation and stability of cabinets, voter turnout.

Kazalo

1	Uvod.....	7
1.1	Metodologija	8
2	Teoretični del	10
2.1	Volitve.....	10
2.2	Volilni sistem	10
2.2.1	Večinski volilni sistem	12
2.2.2	Proporcionalni volilni sistem	14
2.2.3	Polproporcionalni ali manjšinski volilni sistemi in mešani volilni sistemi.....	15
2.3	Strankarski sistem	16
2.3.1	Relevantne stranke, fragmentiranost in agregacija strankarske arene.....	17
2.4	Oblikovanje in stabilnost vlad.....	19
2.4.1	Oblikovanje vlad	19
2.4.2	Vrste vlad/koalicij	20
2.4.3	Stabilnost vlad	20
2.5	Volilna udeležba.....	23
3	Empirični del.....	25
3.1	Vpliv volilnega sistema na strankarski sistem	25
3.2	Vpliv volilnega sistema na oblikovanje in stabilnost vlad.....	27
3.3	Vpliv volilnega sistema na volilno udeležbo	30
4	Sklep	33
5	Literatura.....	36
	Priloge	41
	Priloga A: Preglednica volilnih sistemov po državah	41
	Priloga B: Preglednica povprečnega trajanja vlad, dolžine mandata in povprečne volilne udeležbe po državah	42
	Priloga C: Preglednica trajanja in oblik vlad po državah.....	43

Priloga Č: Trend upadanja volilne udeležbe	51

Kazalo tabel

Tabela 3.1: Povprečno število relevantnih strank glede na volilni sistem	25
Tabela 3.2: Kontingenčna tabela – število relevantnih strank glede na volilni sistem	26
Tabela 3.3: Povprečni indeks frakcionalizacije glede na volilni sistem	26
Tabela 3.4: Kontingenčna tabela – fragmentacija strankarske arene glede na volilni sistem ..	26
Tabela 3.5: Povprečni indeks agregacije glede na volilni sistem.....	27
Tabela 3.6: Kontingenčna tabela – agregacija strankarske arene glede na volilni sistem	27
Tabela 3.7: Kontingenčna tabela – tip vlade glede na volilni sistem.....	28
Tabela 3.8: Trajanje vlade glede na volilni sistem.....	28
Tabela 3.9: Kontingenčna tabela – trajanje vlade (v letih) glede na volilni sistem	29
Tabela 3.10: Kontingenčna tabela – trajanje vlade (glede na zakonodajno obdobje) glede na volilni sistem	29
Tabela 3.11: Trajanje vlad glede na tip vlade	30
Tabela 3.12: Kontingenčna tabela – volilna udeležba glede na volilni sistem	31
Tabela 3.13: Kontingenčna tabela – volilna udeležba glede na obveznost volitev	31
Tabela 3.14: Kontingenčna tabela – volilna udeležba glede na volilni sistem pri neobveznih volitvah.....	33

Kazalo grafov

Graf 3.1: Tip vlade glede na volilni sistem	28
Graf 3.2: Volilna udeležba glede na volilni sistem	30
Graf 3.3: Povprečna volilna udeležba glede na obveznost volitev	31
Graf 3.4: Povprečna volilna udeležba glede na obveznost volitev in volilni sistem.....	32

1 Uvod

Volilni sistemi so pomembne institucije s številnimi posledicami. Avtorji o posledicah različno razmišljajo. Že Duverger (v Benoit 2002, 36) jih je razdelil na mehanske in psihološke. Mehanske posledice volilnih sistemov se kažejo v dodeljevanju sedežev v parlamentu glede na glasove volilcev; psihološke posledice pa v različnih strategijah strank in volivcev, ki nastanejo zaradi pričakovanja mehanskih posledic. Kasneje so posledice avtorji še bolj razčlenili, glavna posledica oz. »srce« volilnega sistema pa ostaja proces prevajanja glasov v sedeže. Ta proces namreč določa katere družbene skupine oz. politične stranke bodo imele svoje predstavnike v parlamentu in bodo s tem zmožne sodelovati v procesu oblikovanja politik, ter katere ne (Norris 1997, 298-9).

Tako Norrisova pravi, da se pri izbiri določenega volilnega sistema pokažejo posledice na: strankarskem sistemu (večinski sistem vodi v dvostrankarstvo, proporcionalni sistem pa v večstrankarstvo), pretvorbi glasov volilcev v sedeže v parlamentu (v večinskem sistemu je proporcionalnost prevajanja glasov v sedeže manjše kot v proporcionalnem sistemu), oblikovanju enostrankarskih ali koalicijskih vlad (večinski sistem vodi v stabilne enostrankarske vlade, proporcionalni sistem pa v manj stabilne koalicijske vlade) udeležbi na volitvah (v večinskem sistemu je udeležba na volitvah nižja kot v proporcionalnem sistemu) in reprezentaciji družbenih skupin (v večinskih sistemih je izvoljenih manj žensk, kot v proporcionalnih) (Norris 1997, 306-10). Farrell pravi, da ima izbira volilnega sistema vpliv na celoten politični sistem, izpostavi pa vpliv na proporcionalnost, število strank v parlamentu, ter zastopanost žensk in manjšin (Farrell 1998, 142). Tudi Lijphart pravi, da se v proporcionalnem sistemu kaže boljša reprezentiranost manjšin, veliko večja reprezentiranost žensk, izpostavi pa še veliko večjo volilno udeležbo. Vseeno pa razlike med sistemoma niso pretirane, kot želijo pokazati zagovorniki obeh alternativ (Lijphart 1995).

Že Alexis de Tocqueville je zapisal: »Brez primerjav, brez nenehnega primerjanja se človekov duh sploh ne bi razvijal« (de Tocqueville v Ferfila 2008, 115). Tako bomo tudi mi v diplomskem delu primerjali posledice izbire različnih volilnih sistemov na izbranem vzorcu držav. Zanimale nas bodo predvsem posledice, ki so bile v preteklosti, predvsem posamezno, večkrat preučevane. Osredotočili se bomo na razlike, ki se kažejo med proporcionalnim in večinskim volilnim sistemom, zanimali pa nas bodo tudi rezultati v mešanih volilnih sistemih. Glavno vprašanje, ki nas tu zanima je, ali mešani volilni sistemi res združujejo prednosti proporcionalnih in večinskih? Seveda so prednosti (in slabosti) vedno odvisne od ciljev, ki jih

poskušamo doseči z izbiro določenega volilnega sistema. Glavni cilj večinskih sistemov je učinkovito in odgovorno vladanje na račun manjšin, medtem ko je glavni cilj proporcionalnih volilnih sistemov ravno večja pravičnost do manjšinskih strank in raznoliko predstavništvo družbenih skupin. Cilja se torej med seboj izključujeta, mešani sistemi pa naj bi omogočili, da dosežemo oba (Norris 1997, 298-304).

Diplomsko delo je razdeljeno na štiri glavne dele: prvi del vsebuje uvod, predstavljeni so tema, cilji in pomen dela; predstavljena je metodologija in zastavljene hipoteze. V drugem delu sledi predstavitev teoretičnih izhodišč. V tretjem, empiričnem delu je predstavljena analiza posledic izbire različnih volilnih sistemov. Zadnji del pa je namenjen preverjanju hipotez, sklepnim ugotovitvam in zaključku dela.

1.1 Metodologija

Cilj diplomskega dela je z empirično analizo prikazati in raziskati posledice, ki se kažejo pri izbiri različnih volilnih sistemov. Preučili in primerjali bomo psihološke posledice: volilno udeležbo na parlamentarnih volitvah; kot tudi mehanske: značilnosti strankarskih sistemov (število relevantnih strank, fragmentacija in agregacija strankarske arene), ter oblikovanje in stabilnost vlad. Analiza bo opravljena na obdobju od leta 1991 do leta 2011, vzorec pa bo zajemal 34 držav z različnimi volilnimi sistemi, podrobneje: 25 držav Evropske unije¹, 9 drugih razvitih demokracij² z The Economistovim indeksom demokratičnosti višjim od 8³ v letu 2010 (Economist Intelligence Unit 2010), ter Izrael zaradi specifičnosti volilnega sistema⁴.

Pomen diplomskega dela je predstavitev in primerjava posledic izbire različnih volilnih sistemov na vzorcu teh držav. V zadnjih dveh desetletjih je namreč prišlo do sprememb volilnih sistemov v Italiji, Novi Zelandiji, ter v drugih državah. Omenjeni državi bosta še posebej zanimivi, saj bi pričakovali, da so se s spremembami volilnega sistema v obeh državah spremenile tudi njihove posledice. V nekaterih državah z večinskimi sistemi (npr. Avstralija, Kanada, Velika Britanija) pa so nastala gibanja za spremembo volilnega sistema v proporcionalnega. Zanimalo nas bo, v kolikšni meri naši empirični podatki potrjujejo

¹ Države Evropske unije v vzorcu: Avstrija, Belgija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Slovenija, Slovaška, Španija, Švedska in Velika Britanija.

² Vzorec vključuje naslednje države: Avstralija, Islandija, Japonska, Kanada, Norveška, Nova Zelandija, Švica in Združene države Amerike,

³ Tako imenovane »popolne demokracije«.

⁴ V Izraelu je celotna država ena volilna enota, njihov volilni sistem pa je poleg Nizozemskega eden najbolj proporcionalnih na svetu (Lijphart v Fair Vote Canada 2003, 5).

teoretične domneve, ter tudi nekatere v preteklosti opravljene empirične analize drugih avtorjev, ki bodo predstavljene v nadaljevanju.

Volilne sisteme smo razdelili na večinske, mešane in proporcionalne. Pri analizi strankarskih sistemov smo se osredotočili na naslednje lastnosti: število relevantnih strank, fragmentiranost strankarske arene in agregiranost strankarske arene. Indikatorji za te spremenljivke so: Laakso in Taageperov indeks števila učinkovitih strank, Raev indeks frakcionalizacije in indeks agregacije. Za indikator stabilnosti vlad smo uporabili trajanje vlade v letih, ker pa imamo v vzorcu države z različno dolgimi zakonodajnimi mandatnimi obdobji, smo analizirali tudi trajanje vlade glede na zakonodajno obdobje. Analizirali smo tudi, kakšne vlade so se oblikovale v posameznih državah. Za indikator volilne udeležbe smo uporabili volilno udeležbo na parlamentarnih volitvah, v državah z dvodomnim parlamentom pa smo upoštevali volitve v spodnji dom parlamenta.

Postavili smo hipotezo: *V proporcionalnih volilnih sistemih se kažejo višja volilna udeležba, manjša stabilnost vlad, več relevantnih strank v parlamentu, večja fragmentacija in manjša agregacija strankarske arene, kot v večinskih sistemih.*

Uporabljene raziskovalne metode in tehnike vključujejo:

- analizo sekundarnih virov. Pregledali smo literaturo in razjasnili teoretsko ozadje o volitvah, volilnih sistemih in njihovih posledicah, strankarskih sistemih, oblikovanju in stabilnosti vlad, ter volilni udeležbi.
- Analizo statistik. Pridobili smo podatke o tipu strankarskega sistema, volilni udeležbi, sestavi in trajanju vlad, ter značilnostih strankarskega sistema v posameznih državah. Za vire smo uporabili različne baze podatkov (International IDEA 2011, IPU Parline 2011). Glede na te podatke smo izračunali indekse, ki so bili potrebni za empirično analizo.
- Kvantitativno analizo. Analizirali smo povezanosti med spremenljivkami in z analizo kontingenčnih tabel in primernih koeficientov (H_i^2 , Cramerjev V) ugotavljali, če so povezave statistično značilne.

2 Teoretični del

2.1 Volitve

»Volitve so v sodobnem pojmovanju demokracije eden najpomembnejših izrazov ljudske suverenosti in nujni pogoj za demokratično oblikovanje najpomembnejših državnih organov, zlasti predstavniskega telesa. Zato so demokratične volitve tudi nujne za vzpostavitev in ohranitev sodobne pravne države«. Volivcem omogočajo neposreden vpliv na sestavo parlamenta, s tem pa tudi posreden vpliv na odločitve, ki jih ta sprejema. Volitve dajejo predstavniskemu telesu legitimnost izvajanja oblasti (Grad 2004, 17).

»Volitve imajo v političnem sistemu eno najpomembnejših funkcij. Z vidika razmerja med državljani in državno oblastjo volitve omogočajo državljanom neposreden vpliv na oblikovanje in izvrševanje državne oblasti. Z volitvami državljani izbirajo osebe, ki bodo izvrševale oblast v zakonodajnem telesu« (Grad 2004, 23).

Brezovšek pravi, »da v demokratičnem političnem sistemu predstavlja glasovanje na volitvah iz več razlogov eno temeljnih in univerzalnih oblik politične participacije« (Brezovšek 2004, 36).

2.2 Volilni sistem

Lukšič pravi, da »Volilni sistem določa način prevajanja volje ljudstva v poslanska mesta in preko tega določa oblikovanje organov oblasti« (Lukšič 1999, 472). Podobno definicijo postavi tudi Farrell: »Volilni sistem določa način prevajanja glasov v sedeže v parlamentu v postopku izvolitve politikov« (Farrell 1998, 5).

Osnovna funkcija volilnih sistemov je zagotavljanje nemotenega delovanja in legitimnosti političnega sistema. Volilni sistemi pa zagotavljajo še več drugih – pogosto nasprotujočih si – funkcij, kot so odražanje želja volivcev, proizvajanje močnih in stabilnih vlad itn. Zato je treba pri izbiri volilnega sistema sprejeti pomembno odločitev, katere funkcije bodo poudarjene in katere zanemarjene (Farrell 1998, 3).

Volilni sistem je eden najpomembnejših sestavnih elementov političnega sistema države. Izraža in potrjuje temeljne politične odnose in oblike družbe, hkrati pa vpliva tudi na delovanje političnega sistema. Pomemben je tudi za organizacijo oblasti in delovanje političnih organov in institucij (Grad 2004, 32).

Volilni sistem je mogoče vsebinsko opisati kot skupek pravno urejenih volilnih načel ter sredstev za njihovo uresničevanje. S pravnega vidika pa bi lahko volilni sistem opredelili kot vsoto vseh pravic in obveznosti ter ukrepov in postopkov, določenih z volilnimi predpisi neke države (Grad 2004, 31).

»Volilni sistem obsega predpise o volilni pravici, organizaciji volitev, postopku in tehniki volitev, o razdelitvi mandatov itd. Tako razumljen volilni sistem se pogosto označi za volilni sistem v širšem pomenu« (Grad 2004, 31). Volilni sistem v ožjem smislu ali razdelitev mandatov se imenuje tudi volilna formula. Ta je pomembna zlasti zato, ker je od načina prevajanja glasov na volitvah v sedeže v parlamentu odvisna zastopanost strank v parlamentu, kar ima izredno pomemben vpliv na delovanje parlamenta in politično življenje nasploh (Grad 2004, 32).

»V sodobnem večstrankarskem sistemu je vprašanje večine, ki je potrebna za izvolitev, pomembno predvsem zaradi načina razdelitve poslanskih mest med kandidati posameznih političnih strank« (Grad 2004, 53). Volilni sistem naj bi zagotavljal čimvečji vpliv volivcev na sestavo parlamenta, ustrezno predstavljanje različnih političnih interesov v parlamentu, kakor tudi stabilnost parlamenta in oblasti nasploh (Grad 2004, 53).

Razdelitev mandatov je v osnovi v vsakem primeru odvisna od izida glasovanja, torej od glasov, ki so jih volivci razdelili posameznim kandidatom oz. listam kandidatov. A se je izkazalo, da uporaba različnih volilnih formul ob enakem volilnem rezultatu lahko pripelje do povsem drugačne razdelitve mandatov. Izhodišče za izbiro različnih formul je temeljno vprašanje: ali naj bodo poslanci v parlamentu izraz političnih pogledov in prepričanj (skoraj) vseh volivcev ali večine ali pa celo manjšinskega dela volivcev. Uveljavljena sta zlasti dva temeljna sistema razdelitve mandatov – večinski in proporcionalni sistem (Grad 2004, 53).

Bistvena razlika med proporcionalnim in večinskim sistemom je v tem, da se mandati pri večinskem dodelijo samo tistim kandidatom, ki so dobili na volitvah večino, pri proporcionalnem pa se približno sorazmerno razdelijo med politične subjekte, ki so tekmovali na volitvah, v skladu s številom glasov, ki so jih dobili od volivcev (Grad 2004, 69).

Volilni sistemi se torej v grobem delijo na večinske in proporcionalne, poznamo pa še polproporcionalne ali manjšinske in mešane volilne sisteme. Čisti večinski in čisti proporcionalni sistem sta bolj izjema, kot pravilo. Države skušajo prilagoditi sistem svojim potrebam, pri tem pa skušajo doseči pozitivne učinke obeh sistemov (Toplak 2000, 14).

Razprava o izbiri volilnega sistema temelji na različnih vizijah o temeljnih načelih predstavniške demokracije. Središče razprave se nanaša na osrednje kriterije, ki naj bi jih volilni sistem izpolnjeval: ali je bolj pomembna močna in odgovorna vlada ali vključenost manjšin? Za zagovornike večinskega sistema je najpomembnejši kriterij učinkovitost vlade. Sistem relativne večine proizvaja klasični »Westminsterski model« z močno enostrankarsko in odzivno vlado, ki lahko v času vladanja sprejme kakršnokoli zakonodajo. Vlade so tudi odgovorne volivcem, saj lahko v dvostrankarskem sistemu že majhen zasuk na volitvah povzroči, da pride na oblast opozicija. Zagovorniki dejstvo, da večinski sistem zapostavlja manjše stranke, vidijo kot prednost, saj preprečuje vstop v parlament ekstremnim strankam. Medtem zagovorniki proporcionalnih sistemov trdijo, da je bolj pomembna zastopanost manjšinskih družbenih skupin. Trdijo, da je moralno sporno, da v večinskih sistemih stranke dobijo pomemben delež glasov, nato pa zaradi geografsko široke razpršenosti glasov dobijo le malo sedežev (Norris 1997, 304-6).

Največkrat izpostavljene posledice volilnih sistemov vključujejo vpliv na strankarski sistem, proporcionalnost razdelitve glasov v sedeže, oblikovanje enostrankarskih ali koalicijskih vlad, predstavništvo družbenih skupin in stopnjo volilne udeležbe (Norris 1997, 306). Ker se te posledice omenjajo kot najpogostejše, smo nekatere od njih izbrali tudi za lastno empirično analizo.

2.2.1 Večinski volilni sistem

»Večinski sistem bolj verjetno spodbuja odločilne volitve, ki omogočajo jasno odgovorne, trajne in enostrankarsko večinske vlade« (Horowitz, Norris v Fink-Hafner 2005, 33).

Za večinski volilni sistem je značilno, da se o kandidatih na volitvah odloča z večino glasov. Poznamo dve temeljni obliki večinskega sistema⁵. Večina je lahko absolutna (nadpolovična) ali relativna. Pri večinskem sistemu absolutne večine je izvoljen tisti kandidat, ki je dobil več kot polovico (absolutno večino) glasov volivcev, pri večinskem sistemu relativne večine pa tisti kandidat, ki je dobil več glasov od drugih kandidatov (relativno večino) oz. največ glasov v volilni enoti. Absolutna večina lahko povzroči ponavljanje glasovanja (drugi krog), medtem ko je glavna pomanjkljivost relativne večine, da lahko izvoljeni poslanec predstavlja samo manjšino volilnega telesa (Grad 2004, 57).

⁵ V širšem pomenu lahko v večinski sistem uvrstimo tudi alternativno glasovanje ali »alternative vote« (Grad 2004, 57-8).

Sistem relativne večine⁶ praviloma zmanjšuje število političnih strank v državi, ker jih sili k združevanju. To navadno privede do dvostrankarskega sistema, v katerem se dve stranki običajno izmenjujeta na oblasti. V dvostrankarskih sistemih velja, da omogočajo in zagotavljajo stabilnost parlamenta in oblasti nasploh, vendar pa tudi to ni odvisno samo od volilnega sistema, temveč tudi od siceršnjih političnih razmer, zlasti od obstoja demokratične tradicije, večje ali manjše stopnje politične heterogenosti družbe itd. Pri sistemu absolutne večine⁷ je v parlamentu lahko več strank, vendar pa sistem sili stranke v povezovanje, ali celo v bolj ali manj trdne koalicije, ker sicer v drugem krogu nimajo možnosti za izvolitev (Grad 2004, 70-1).

Med največje prednosti večinskega sistema uvrščamo enostavnost, preglednost in razumljivost (Ribičič 1999, 469). Praviloma omogoča volivcem odločanje med posameznimi kandidati. Bistvena pomanjkljivost večinskega sistema pa je v tem, da ne izraža razmerja politične moči v državi, kajti favorizira le tisto stranko, ki dobi največ glasov (Grad 2004, 69-70).

V večinskem volilnem sistemu pogosto prevlada ena stranka, tudi če ne dobi večine volilnih glasov, kar bi lahko imenovali umetno ustvarjena večina, ker jo proizvede sam volilni sistem. V takih sistemih ni zaznati resnejšega navora, da bi uskladili odstotek pridobljenih poslanskih sedežev z odstotkom volilnih glasov, ki jih osvoji posamezna stranka (Ferfila 2008, 356).

Namen večinskega sistema je ustvariti »umetno večino«, ki bo zagotavljala učinkovit parlament na račun manjših strank, še posebno tistih, ki imajo volilno telo enakomerno porazdeljeno po volilnih enotah. Za manjše stranke in posledično manjšinske družbene skupine je tovrsten sistem popolnoma neprimeren. Stranke z razpršeno podporo po volilnih enotah, kot so npr. zeleni, nimajo možnosti, da bi dobile potrebno večino za izvolitev. Drugače je z družbenimi skupinami, zlasti etničnimi skupinami, ki so številčne v določenih volilnih enotah, ki imajo veliko večje možnosti, da izvolijo svoje predstavnike (Norris 1997, 299-302).

»Večinski volilni sistem nesorazmerno nagrajuje zmagovito politično stranko in ji pogosto omogoči, da z manjšino volilnih glasov osvoji večino poslanskih sedežev⁸« (Ribičič 1999,

⁶ Imenovan tudi »first-past-the post system«, »plurality system« in »relative majority system« (Grad 2004, 57).

⁷ Imenovan tudi »absolute majority system«, »second ballot« in »ballotage« (Grad 2007, 58).

⁸ To se je že zgodilo v Veliki Britaniji leta 1929 (laburistična stranka: 37,1 % glasov, 287 poslancev; konservativna stranka: 38,1 % glasov, 260 poslancev) leta 1951 (konservativna str.: 48,0 % glasov, 312 poslancev; laburistična str.: 48,8 % glasov, 295 poslancev) in leta 1974 (laburistična str.: 37,2 % glasov, 301

459). Zato je vprašljiva demokratičnost večinskega volilnega sistema (Ribičič 2000, 16). Opozicija ima v večinskih sistemih manjšo moč, šibkejši je nadzor nad delom vlade, možnosti za izglasovanje nezaupnice vladi pa so minimalne (Ribičič 1999, 469).

2.2.2 Proporcionalni volilni sistem

»Proporcionalni (ali sorazmerni) volilni sistem izhaja iz načela, da morajo dodeljeni predstaviški mandati ustrezati dobljenim glasovom na volitvah. Mandati morajo biti razdeljeni med kandidate oz. liste kandidatov tako, da so sorazmerni s podporo, ki jim jo dajejo posamezne skupine volivcev na volitvah, kar naj bi tudi zagotavljalo, da so različni politični interesi oz. stranke, ki jih predstavljajo, ustrezno predstavljeni v parlamentu« (Grad 2004, 60). S tega vidika je proporcionalni volilni sistem učinkovito odpravil slabosti večinskega sistema (Ribičič 2000, 19).

Načini, kako doseči proporcionalnost, se precej razlikujejo. Skupno jim je le, da uporabljajo različne, bolj ali manj zapletene matematične formule, kar velja zlasti za proporcionalni sistem, v katerem se glasuje o kandidatnih listah, in se običajno istoveti s pojmom proporcionalni sistem⁹ (Grad 2004, 60).

Proporcionalni sistem je vzrok za nestabilne koalicijske vlade in s tem slabitev položaja parlamenta. Volivci v tem sistemu nimajo nobenega vpliva na sestavo vladne koalicije, ker je sklepanje koalicij v celoti odločitev strank, ki pri tem lahko ravnajo tudi v nasprotju z jasno izraženo voljo volivcev. Za volivca je gotovo največja njegova pomanjkljivost, da mu onemogoča glasovanje o posameznih kandidatih, saj se lahko odloča le o strankah, ki so predložile svoje strankarske liste¹⁰. S tem mu je onemogočeno odločanje o tem, katere osebe bodo v njegovem imenu in njegovih interesih odločale v parlamentu (Grad 2004, 70).

V proporcionalnem volilnem sistemu običajno dobi sedeže v parlamentu večje število strank. To pogosto povzroča nestabilnost delovanja parlamenta. Zato je proporcionalni sistem korigiran z volilnim pragom, ki omogoča večjo stabilnost in učinkovitost predstaviškega telesa, saj onemogoča, da v parlament pridejo stranke, ki ne dosežejo na različne načine

poslancev; konservativna str.: 37,9 % glasov, 297 poslancev). Ti primeri so omogočili manjšinske vlade, saj je vlado sestavila stranka, ki je imela manjšino v parlamentu, kljub temu, da je dobila največ glasov na volitvah (Linton in Southcott v Lukšič 1999, 475).

⁹ Proporcionalni sistem, v katerem se glasuje o kandidatnih listah, lahko imenujemo tudi proporcionalni sistem v ožjem smislu. Med proporcionalni volilni sistem v širšem smislu pa poleg njega spada tudi sistem enega prenosljivega glasu ali »single transferable vote« (Grad 2004, 60, 65).

¹⁰ To slabost omiljuje preferenčno glasovanje, ki pa se v praksi (zaradi zahtevnih pogojev za prevlado preferenčnega glasu nad strankarskim razvrščanjem in zaradi premajhnega zanimanja volivcev za takšno glasovanje) ne obnese (Grad 2004, 68).

določenega volilnega praga (Grad 2004, 62). Manjše stranke imajo slabše možnosti v tistih proporcionalnih sistemih, ki imajo visok volilni prag (Norris 1997, 306).

Proporcionalni volilni sistem praviloma zagotavlja sorazmerno reprezentacijo. Značilni učinki so: več strank (možnost vstopa tudi ekstremnim) v predstavniških organih, manj disproporcionalnosti pri prevajanju volilnih glasov v predstavniške sedeže, vodijo pa tudi v bolj razdrobljene strankarske sisteme (Fink-Hafner 2005, 34). V parlament imajo možnost vstopiti tudi manjše stranke, ki so ideološko bolj razpršene. Vlada je nehomogena, v njej se izmenjavajo različna mnenja, večja pa je tudi njena odzivnost in zmožnost sklepanja kompromisov. Odloča s konsenzom in je bolj odgovorna volivcem, ter tako tudi bolj legitimna. Po drugi strani pa se pojavljajo slabosti, kot so nestabilnost vlad, fragmentiranost strankarske arene in strah pred pojavom ekstremnih političnih strank (Fink-Hafner 1992, 731).

Zagovorniki proporcionalnega sistema pravijo, da je edina prava oblika predstavništva proporcionalno predstavništvo. Njihov glavni argument je, da bi morala demokratična zakonodaja predstavljati vse interese in poglede volilnega telesa (Lijphart in Grofman 1984, 5-6), oz. da »bi moral volilni sistem zagotoviti takšno sestavo parlamenta, v kateri bi bila zrcalna podoba družbene politične strukture« (Grad 2004, 60). Vendar pa noben volilni sistem ne zagotavlja popolnega sorazmerja med volilnimi glasovi in razdeljenimi sedeži (Grad 2004, 53).

Rae je ugotovil, da ima velikost volilnih enot še večji vpliv na sorazmernost, kot volilni sistem oz. volilna formula (Rae v Farrell 1998, 144).

2.2.3 Polproporcionalni ali manjšinski volilni sistemi in mešani volilni sistemi

Med večinski in proporcionalni sistem je mogoče uvrstiti nekaj volilnih sistemov¹¹, ki nimajo tipičnih značilnosti niti enega, niti drugega sistema, čeprav težijo k varstvu politične manjšine. Ti sistemi se imenujejo polproporcionalni ali manjšinski sistemi in le delno zagotavljajo sorazmernost pri delitvi sedežev (Grad 2004, 59). Pri teh sistemih v proporcionalni volilni sistem uvajajo elemente večinskega, da bi dosegli pozitivne lastnosti obeh. Ti sistemi že vnaprej zagotavljajo predstavništvo tudi poraženi stranki (Toplak 2000, 17).

¹¹ Na primer sistem omejenega glasovanja (»limited vote«, »vote limite«), sistem enega neprenosljivega glasu (»single non-transferable vote«) in pomnoženo glasovanje (»cumulative vote«, »vote cumulatif«) (Grad 2004, 59-60).

Mešani volilni sistem¹² pa združuje elemente večinskih in proporcionalnih sistemov. Je kombinacija sistema relativne večine ali sistema absolutne večine s proporcionalnim sistemom za volitve v isti predstavniki organ (Farrell 1998, 86-7). Zaradi pomankljivosti obeh vrst sistemov, države poskušajo najti kombinacijo, ki bi združila pozitivne lastnosti obeh, minimizirala pa negativne. V nekaterih državah to poskušajo reševati z dvojnimi glasovanjem, kjer se polovica predstavnškega telesa voli po večinskem, druga polovica pa po proporcionalnem volilnem sistemu (Toplak 2000, 17). Vendar pa ni nujno, da takšen sistem kombinira le pozitivne lastnosti večinskega in proporcionalnega sistema. Sartori tako pravi, da mešani volilni sistemi združujejo slabosti obeh sistemov (Sartori v Farrell 1998, 109).

2.3 Strankarski sistem

Strankarski sistemi so bistvenega pomena za delovanje modernih predstavnških demokracij (Broughton in Donovan 1999, 255). Obstaja več definicij strankarskih sistemov. Mair (v Broughton in Donovan 1999, 255) strankarske sisteme opredeli kot trajne strukture tekmovanja za oblast. Sartori (v Broughton in Donovan 1999, 255) pravi, da strankarski sistem ni le vsota samih strank, ampak celostna struktura, ki jo določajo vzorci interakcij med strankami.

Soodvisnost strankarskega sistema in volilnega sistema je najbolj očitna v dejstvu, da je število sedežev v parlamentu dodeljeno določeni stranki vedno odvisno od števila pridobljenih glasov na volitvah, ne glede na tip volilnega sistema (Fink-Hafner 1992, 729).

Volilni sistem ima torej močan vpliv na strankarsko sestavo v neki državi. Duverger (v Lijphart 1996, 73) je menil, da je sistem relativne večine bolj naklonjen nastanku in ohranjanju dvostrankarskih sistemov, proporcionalni sistem pa omogoča nastanek in obstoj večstrankarskih sistemov, kar vpliva tudi na oblikovanje enostrankarskih ali koalicijskih vlad. Temu pravimo tudi »Duvergerjev zakon« (Lijphart 1996, 73). Do tega prihaja zaradi dveh razlogov: prvič manjše stranke v večinskih sistemih težje dobijo sedeže v parlamentu, zato sistem proizvaja manj strank v parlamentu; drugič pa gre za psihološki vidik – volivci se zavedajo, da je glas za manjšo stranko izgubljen glas in so zato manj naklonjeni glasovati za manjše stranke (Farrell 1998, 149).

Te navedbe potrjujeta empirični analizi Lijpharta in Norrisove. Lijphart (v Norris 1997, 306) je analiziral 27 razvitih demokracij v obdobju od leta 1945-1990 in ugotovil, da je učinkovito

¹² Imenovan tudi »mixed member proportional« (Farrell 1998, 86).

število parlamentarnih strank povprečno 2,0 v večinskih sistemih relativne večine, 2,8 v večinskih sistemih absolutne večine, 3,6 pa v proporcionalnih volilnih sistemih. Podobno analizo je opravila Norrisova (2007, 306-7) na vzorcu 53 demokracij, in ugotovila, da je učinkovito število parlamentarnih strank povprečno 3,1 v večinskih sistemih, 3,9 v mešanih, 4,0 pa v proporcionalnih sistemih.

Prav tako pa tudi strankarski sistem vpliva na volilnega. Velike stranke se praviloma bolj ogrevajo za sistem relativne večine, manjše stranke pa za proporcionalni sistem. Zato je izbira volilnega sistema v veliki meri odvisna od razmerja politične moči v državi (Grad 2004, 71-2).

Za dvostrankarski sistem je značilno, da ima ena politična stranka večino v parlamentu, kar omogoča učinkovito delovanje samega parlamenta, še bolj pa stabilnost vlade v razmerju do parlamenta ali celo prevlado vlade nad njim. V dvostrankarskem sistemu je namreč prevlada vlade nad parlamentom (ob običajni strankarski disciplini) logična in celo nujna. Nasprotno pa ima parlament v večstrankarskem sistemu navadno težave z lastnim delovanjem, ki je pogosto neučinkovito. Zlasti pa je v takem položaju težko oblikovati vlado, katere usoda je odvisna od spreminjajočih se razmer v parlamentu. Vlada je praviloma tudi šibkejša v razmerju do parlamenta, kar vpliva na učinkovitost državne oblasti (Grad 2000, 57).

Kot že omenjeno, bomo strankarske sisteme analizirali s kvantitativnih vidikov – relevantnih strank, fragmentiranosti in agregacije strankarske arene. Obstajajo pa tudi kvalitativni vidiki strankarskih sistemov. Sartorijeva tipologija strankarskih sistemov, ki je največkrat citirana, poleg kvantitativnih vidikov vključuje tudi kvalitativne: centripetalnost ali centrifugalnost strankarske arene, prisotnost antisistemskih strank, ter nekatere značilnosti koalicij (uni/bipolarnost, ideološka oddaljenost) in opozicij (uni/bipolarnost, uni/bilateralnost) (Sartori 1976, 131-45).

2.3.1 Relevantne stranke, fragmentiranost in agregacija strankarske arene

Preden lahko podrobneje analiziramo povezanost med volilnim sistemom in strankarskim sistemom, moramo razumeti nekatere pojme, predstavljene v tem podpoglavju.

Relevantne stranke lahko opredelimo kot stranke, ki presežejo določen prag glasov ali sedežev na volitvah. Že tu se pojavi vprašanje, kako visok naj bo ta prag. Poleg tega se lahko takšno štetje relevantnih strank izkaže za zavajajoče, še posebej ob precejšnjih razlikah med velikostjo strank. Ta problem odpravlja Laakso in Taageperova formula »števila učinkovih

parlamentarnih strank¹³«, ki upošteva tako število strank v parlamentu, kot tudi njihovo relativno velikost (Norris 2006, 83).

Za podrobnejši opis strankarske arene, je potrebno poleg števila relevantnih političnih strank, poznati tudi razporejenost volilne moči med njimi. Popolnejšo in celovitejšo predstavo o njih dobimo šele s podatki o fragmentiranosti oz. razdrobljenosti volilne moči med strankami in s podatki o porazdelitvi parlamentarne moči. Porazdelitev parlamentarne moči namreč pomembno vpliva na delovanje strankarske arene (Lajh in Fink-Hafner 2001, 125).

Razdrobljenost strankarske arene bomo izračunali s pomočjo Raejevega indeksa frakcionalizacije¹⁴ (Sartori v Fink-Hafner in Krašovec 2000, 167-8).

Za večinski volilni sistem sta značilna majhna fragmentacija moči v strankarskem sistemu in nadreprezentiranost najmočnejših političnih strank (Lajh in Fink-Hafner 2001, 124), za proporcionalne volilne sisteme pa je značilno, da sovpadajo z bolj fragmentiranimi strankarskimi sistemi (Farrell 1998, 149). Proporcionalni sistem brez nacionalno določenega volilnega praga dopušča vstop več strankam, kar pomeni večjo razdrobljenost strankarskega sistema, nacionalno določen volilni prag pa zmanjša število političnih strank v parlamentu in posledično znižuje razdrobljenost (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 162-3). Obstaja tudi relativno močna povezava med fragmentiranostjo strankarskega sistema in stabilnostjo vlad: večja, kot je fragmentacija strankarskega sistema, bolj so vlade nestabilne (Taylor in Herman 1971, 31).

Mere razdrobljenosti strankarskih aren se dopolnjujejo z merami agregacije strankarskih aren. Agregacijo strankarske arene je mogoče izračunati z indeksom agregacije. Indeks agregacije dobimo, če ga enačimo z razmerjem med deležem parlamentarnih sedežev največje parlamentarne stranke in številom strank v parlamentu (Fink-Hafner in Krašovec 2000, 169).

¹³ $N = \frac{1}{\sum_{i=1}^n p_i^2}$, kjer je n število strank z vsaj enim sedežem, p_i pa delež sedežev, ki jih ima v parlamentu i -ta stranka.

¹⁴ $F_F = 1 - \frac{1}{\sum_{i=1}^n p_i^2}$, kjer je n število strank z vsaj enim sedežem, p_i pa delež sedežev, ki jih ima v parlamentu i -ta stranka.

2.4 Oblikovanje in stabilnost vlad

2.4.1 Oblikovanje vlad

Proces oblikovanja vlade se v posameznih državah razlikuje že zaradi različnih volilnih sistemov (Pogorelec 2006, 154).

Oblikovanje vlade je odvisno predvsem od strankarske sestave parlamenta. Če ima ena stranka v parlamentu večino, je praviloma oblikovanje vlade enostavno in učinkovito. Mandat dobi vodja stranke, ki nato oblikuje vlado iz pripadnikov svoje stranke. Če pa je vladna koalicija sestavljena iz dveh in še posebej, če je sestavljena iz večjega števila strank, je postopek oblikovanja vlade v praksi bistveno bolj zapleten. Odvisen je namreč v celoti od volje političnih strank, ter njihove pripravljenosti in sposobnosti skleniti dogovor o koaliciji strank za ustanovitev in delovanje skupne vlade, o razdelitvi funkcij v vladi itd. Mandat za sestavo vlade dobi navadno vodja stranke, ki ima v parlamentu med vsemi strankami največje število poslancev (stranka relativne večine), ta pa mora pridobiti k sodelovanju toliko drugih strank, da imajo skupaj večino poslancev v parlamentu in so pripravljene oblikovati skupno vlado z njim na čelu. Če mu to ne uspe, mora vrniti mandat za sestavo vlade šefu države in ves postopek se začne znova (Grad 2000, 130).

Če tudi po več takih poskusih ne pride do oblikovanja vlade, se včasih oblikuje t.i. manjšinska vlada, ki nima večinske podpore parlamenta. Ta praviloma predstavlja le izhod v sili in navadno ne traja dalj časa. Včasih pa se v takem primeru oblikuje t.i. tehnokratska vlada, ki ni oblikovana po predpisanih političnih in strankarskih kriterijih, temveč je sestavljena iz strokovnjakov in je navadno tudi prehodnega značaja. Če na noben način ne pride do oblikovanja vlade, je edini izhod v razpustitvi parlamenta in v novih volitvah (Grad 2000, 130).

V večinskem volilnem sistemu se navadno izmenujeta dve stranki, ki usmerjata svoje politike tako, da pridobita podporo ideološko neopredeljenih volivcev. Na drugi strani proporcionalni volilni sistem običajno ustvarja večstrankarske vlade, kjer vsaka politična stranka predstavlja ozek segment javnega mnenja (Lipset v Nicholson in drugi 1986, 105).

Blais pravi, da je večja verjetnost za nastanek enostrankarske vlade v večinskem volilnem sistemu. Takšna vlada omogoča stabilnost in kohezijo vlade, s tem pa tudi čvrsto vodstvo in jasne volilne rezultate, ki omogočajo večjo odgovornost volilcem (Blais v Fink-Hafner 1992, 731-2).

To potrjujejo tudi empirične analize. Analiza na vzorcu 20 držav, ki sta jo opravila Blais in Carty (v Norris 1997, 308), je razkrila, da so se enostrankarske oblikovale po kar 60 odstotkih volitev po večinskem volilnem sistemu in le po 10 odstotkih volitev po proporcionalnem sistemu. Medtem je analiza Norrisove na že omenjenem vzorcu pokazala, da so se enostrankarske vlade oblikovale po 56,3 % volitev po večinskem sistemu, po 36,4 % volitev po mešanem sistemu in po 34,8 % volitev po proporcionalnem sistemu (Norris 1997, 308).

Drugače kot v parlamentarnih sistemih, pa je v predsedniških sistemih, kjer ima izključno odgovornost za oblikovanje vlade predsednik, neposredno izvoljen na predsedniških volitvah, stranke v parlamentu pa nimajo nobene neposredne vloge v procesu oblikovanja vlade (Ware 1996, 330-1).

2.4.2 Vrste vlad/koalicij

Vlade lahko delimo glede na število strank, ki jih sestavljajo: enostrankarske vlade so sestavljene iz ene stranke, ki je zmagala na volitvah in (običajno) zasedla večino sedežev v parlamentu. Značilne so za države, ki imajo večinske volilne sisteme. Večstrankarske oz. koalicijske vlade pa so sestavljene iz več strank, pri čemer ni nobena od njih zasedla več kot polovice sedežev v parlamentu. Značilne so za države s proporcionalnim in kombiniranim volilnim sistemom. Glede na velikost ločimo manjšinske in večinske vlade. Manjšinske vlade nimajo večine v parlamentu, zato je njihovo delo oteženo. Takšne vlade imajo »zunanjo« podporo strank, ki ne želijo sodelovati v vladi, zato morajo pogosto izvajati težavna pogajanja s temi strankami. Bolj stabilne in pogostejše so večinske vlade, ki imajo večinsko podporo v parlamentu (Blondel in drugi 2007, 102-4).

Glede na to, da stranke, ki sestavljajo koalicijo, strmijo k temu, da bi vključile kar najmanjše število članov, se pogosto pojavljajo »minimalne večinske koalicije« (minimal winning coalitions), ki sicer zaobsegajo programsko sorodne stranke, vendar nobene, ki ni nujno potrebna za doseg minimalne večine. Ob večjih strankarskih nasprotjih ali notranjih napetostih pa se v številnih državah pojavljajo »široke« (oversized) ali »velike« koalicije (grand coalitions), ki vključujejo večino strank ali vse stranke (Riker v Zajc 2004, 139).

2.4.3 Stabilnost vlad

Lijphart meni, da je stabilnost vlade eden boljših indikatorjev za merjenje »zdravja« političnega sistema (Lijphart 1975, 72).

Da lahko vlada uspešno funkcionira, mora imeti zagotovljeno določeno stabilnost v smislu dovolj časa in sredstev za doseganje ciljev. Prepogoste menjave vlad, običajno povezane z fragmentiranostjo političnega prostora, ovirajo konsistentno vodenje politik, kar posledično vodi k nedoseganju razvojnih ciljev in k nestabilnosti. Vendar je pretirano poudarjanje stabilnosti oblasti zavajajoče, še posebno kadar se v raziskavah politične stabilnosti kot indikator uporablja število menjav vlad. Odsotnost menjav oblasti, oz. dolgotrajnejša »zacementiranost« ene politične grupacije na oblasti, namreč prav tako ni produktivna. Ob odsotnosti prave politične alternative, se vladajoča garnitura pogosto začne čutiti »nedotakljivo«, kar običajno vodi v manjšo učinkovitost njenega delovanja, pomeni pa tudi resno nevarnost korupcije in drugih nelegalnih praks (Tomšič 2003, 67).

Različni volilni sistemi podpirajo različne vzorce oblikovanja vlad in imajo tako posreden vpliv tudi na stabilnost vlad. Razdrobljene koalicijske vlade so praviloma sorazmerno nestabilne. Glede na to, da so koalicijske vlade proizvod proporcionalnega sistema, visoko vrednotenje politične stabilnosti izključuje izbiro proporcionalnega sistema (Fink-Hafner 2005, 36). Vlade, ki so izvoljene na podlagi večinskega volilnega sistema, so praviloma trdne, dolgotrajne in so velikokrat tudi ponovno izvoljene (Ribičič 2000, 15).

Trije elementi, ki definirajo vlado so: iste stranke, isto zakonodajno obdobje in isti predsednik vlade. Stranke, ki sestavljajo vlado so torej del njene definicije. Vlada lahko traja le tako dolgo, dokler traja zakonodajno telo, ki jo je potrdilo. Če parlament pade, pade tudi vlada. Prav tako nobena vlada ne more trajati dlje, kot traja zakonodajno obdobje (Blondel in drugi 2007, 39-40).

Blondel in drugi (2007, 41) pravijo, da se nestabilnost vlad lahko pojavi na treh nivojih: nestabilnost vlad, nestabilnost ministrov in nestabilnost predsednikov vlad. (Ne)stabilnost vlad so merili z naslednjimi indikatorji:

- trajanje vlade (iste stranke in isti predsednik vlade v istem zakonodajnem obdobju) glede na celotno zakonodajno obdobje;
- trajanje ministrov v vladi: čas, ki ga posamezen minister preživi na ministrskem položaju glede na čas njegove vlade na oblasti;
- trajanje predsednika vlade: čas, ki ga mandatar preživi na mestu predsednika vlade neglede na čas njegove vlade na oblasti (Blondel in drugi 2007, 41).

Sprememba ministrske sestave vlade se ne šteje kot nestabilnost vlade, dokler stranke, ki sestavljajo vlado, ostanejo iste. Nestabilnost vlad je torej ločena od nestabilnosti ministrov znotraj iste vlade (Blondel in drugi 2007, 41).

Vlada je na svojem položaju praviloma toliko časa, kolikor traja parlament. Vladi torej preneha funkcija s koncem zakonodajnega obdobja, ali pa z odstopom že prej. Do tega lahko pride zaradi več razlogov, pri čemer je najobičajnejši izguba podpore v parlamentu. Za odstop pa se lahko vlada odloči tudi iz drugih razlogov (npr. zaradi političnega škandala ali političnega neuspeha) (Grad 2000, 130-1).

Zagovorniki večinskega sistema pravijo, da je njegova prednost to, da ustvarja stabilne enostrankarske vlade, oz. da so vlade v njem v vsakem primerju bolj stabilne kot v proporcionalnem sistemu (Lijphart in Grofman 1984, 5-6).

Taylor in Herman (1971, 37) ugotavljata, da so enostrankarske vlade veliko bolj stabilne, kot koalicijske, večinske vlade pa bolj stabilne od manjšinskih. S tem se strinjata tudi Powell in Lijphart, ki pa dodajata, da tudi minimalne večinske vlade (minimal winning) trajajo dlje kot široke koalicije (oversized coalitions) (Powell in Lijphart v Blondel in drugi 2007, 45).

Sestavljanje koalicij je samo po sebi težje od sestavljanja enostrankarskih vlad. Več kot je udeleženih strank, več težav se lahko pojavi pri sestavljanju koalicije. Zato ni presenetljivo, da je trajanje enostrankarskih vlad na splošno daljše od koalicijskih; prav tako velja, da več kot je strank v vladi, manj časa le-te trajajo (Lijphart v Blondel in drugi 2007, 46). Koalicije so torej faktor, ki pomembno prispevajo k nestabilnosti v vladah, zlasti pri tistih koalicijah, ki so sestavljene iz več kot dveh ali treh strank (Blondel in drugi 2007, 46).

Blondelova empirična raziskava je pokazala, da najdlje trajajoče vlade najdemo v dvostrankarskih sistemih in obratno v večstrankarskih sistemih brez dominantne stranke (Blondel 1968, 199).

Večinski volilni sistem praviloma omogoča eni stranki absolutno večino v parlamentu. To omogoča stabilno vlado v razmerju do parlamenta in s tem tudi stabilnost delovanja oblasti nasploh. (Grad 2004, 69). Vlada zato lahko na podlagi političnega programa ene stranke ali bloka učinkovito in konsistentno izvaja oblast (Ribičič 1999, 469).

Blais (1991, 241-3) navaja tri pozitivne značilnosti enostrankarskih vlad, ki so posledica večinskega volilnega sistema:

- proporcionalni sistem vodi v šibke in nestabilne vlade, ki lahko celo ogrozijo obstoj demokracije. Dahl (v Blais 1991, 242) pravi, »da lahko fragmentirani večstrankarski sistemi vodijo do nestabilnih in šibkih koalicijskih vlad, ki se ne morejo spopasti z velikimi problemi in povzročijo višanje stopnje nezaupanja v predstavniško demokracijo«. V večinskih vladah pa močne enostrankarske vlade zagotavljajo stabilnost.
- enostrankarske vlade zagotavljajo večjo enotnost kot večstrankarske vlade in posledično močno vodstvo.
- v enostrankarskih vladah je rezultat volitev jasen – politična stranka na oblasti obdrži ali izgubi oblast. Nasprotno je pri koalicijskih vladah izid nejasen, volilni izid pa nima neposrednega vpliva na sestavo vlade (Blais 1991, 241-3).

Farrell (1998, 154) navaja štiri glavne točke, ki zagovarjajo argument, da proporcionalni sistemi povzročajo nestabilnost vlad:

1. Proporcionalni sistem proizvaja koalicijske vlade, ki so nestabilne že zaradi tega, ker so sestavljene iz različnih strank, zato vlade ponavadi večkrat menjajo.
2. Koalicijske vlade niso odgovorne volilcem, ker so bile sestavljene na temelju skrivnih dogovorov med voditelji strank po volitvah. V boju za oblast so predvolilne obljube strank pozabljene, želje volivcev pa so prezrte.
3. Proporcionalni sistemi omogočajo lahek vstop malim in ekstremnim strankam v parlament, kar ogroža stabilnost vlad, še posebej v primerih, ko takšne stranke vzdržujejo ravnotežje moči v parlamentu.
4. Proporcionalni sistemi so bolj kompleksni kot neproporcionalni, kar še posebej obremenjuje volivce, za katere se poraja vprašanje, če sploh razumejo, kako se mandati delijo v proporcionalnih sistemih (Farrell 1998, 154).

Vendar Farrell pravi, da je argument o nestabilnosti proporcionalnih sistemov krhek, saj imamo lahko proporcionalni volilni sistem in hkrati stabilen politični sistem (Farrell 1998, 168).

2.5 Volilna udeležba

Ferfila pravi, da gredo razlage politične participacije v več smeri: institucionalni pristop, ki poudarja vpliv pravnega okvirja (politične pravice in svoboščine), tipa volilnega sistema, pogojev za volilno registracijo, širine volilne pravice, pogostosti, nivoja in časa volitev, ter stopnje volilne tekmovalnosti; osebno kulturni pristop, ki poudarja vpliv individualnih

značilnosti posameznika; ter organizacijski pristop, ki poudarja vpliv mobilizacijskih dejavnikov na politično participacijo (Ferfila 2003, 137-8).

Brezovšek pa dejavnike volilne udeležbe razdeli na mikrodejavnike in makrodejavnike. Med makrodejavnike šteje institucionalne dejavnike (obveznost glasovanja, tip volilnega sistema), strankarski sistem (število strank, tekmovalnost, proporcionalnost) in druge. Proporcionalni sistem povečuje volilno udeležbo, medtem ko volilna nesorazmernost v večinskih sistemih volilno udeležbo zmanjšuje (Brezovšek 2004, 41).

Številne raziskave so potrdile vpliv institucionalnih dejavnikov na stopnjo volilne udeležbe. Kot najpomembnejša se še posebej izpostavljata institut obveznih volitev in proporcionalnost volilnega sistema, ki zvišujeta volilno udeležbo. Pomembni pa so tudi ostali dejavniki: v ZDA zapleten pravni postopek volilne registracije in pogostost volitev znižujeta volilno udeležbo (Katz, Franklin, Van der Eijk in Oppenhuis v Ferfila 2003, 137), institucionalni mehanizmi, ki povečujejo volilno udeležbo pa so npr. nezapletena pravila o registraciji volivcev in volitve ob koncu tedna (Lijphart 1997, 526).

Institut obvezne volilne udeležbe je kljub nizkim globam, ohlapnem izvajanju in tajnosti glasovanja (glasu ni mogoče izsiliti) zelo učinkovit. »Obvezne volitve« sicer ni prava oznaka, saj je v praksi možno zahtevati le udeležbo na voliščih, volilcem pa se ni treba podpisati in sprejeti volilnega lističa (Lijphart 1997, 526). Različne empirične analize so pokazale, da volilna udeležba v državah z obveznimi volitvami naraste za 7 do 16 odstotkov (Lijphart 1997, 537).

Na volilno udeležbo pa pomembno vpliva tudi proporcionalni volilni sistem. Ta stimulira sodelovanje volivcev, saj jim daje več izbire, prav tako pa je v teh sistemih manj izgubljenih glasov. Glasovanje je tako »bolj privlačno« tako za posameznike, kot tudi za stranke, ki mobilizirajo volilce tudi na tistih področjih, kjer so sicer šibke. Proporcionalni sistemi prav tako zvišujejo število strank, tako da imajo volivci na izbiro več strank. Različne empirične raziskave so pokazale, da je volilna udeležba v proporcionalnih sistemih od 9 do 12 odstotkov višja, kot v večinskih (Lijphart 1997, 535; Powell, Jackman, Blais in Carty, Black v Norris 1997, 308-9).

3 Empirični del

Glede na teoretične predpostavke predvidevamo, da volilni sistem vpliva na volilno udeležbo in strankarski sistem, prek slednjega pa ima vpliv tudi na oblikovanje in stabilnost vlad. V tem poglavju bomo poskušali to dokazati tudi z empiričnimi podatki. Analizirali smo vzorec 195 volitev in 286 vlad v 34 državah v obdobju od 1991 do 2011¹⁵. Od tega se je na 34 volitvah poslance volilo po večinskem, na 29 volitvah po mešanem, na 132 volitvah pa po proporcionalnem volilnem sistemu. Oblikovalo se je 41 enostrankarskih večinskih vlad, 32 enostrankarskih manjšinskih vlad, 91 minimalnih večinskih koalicij, 37 manjšinskih koalicij in 83 širokih koalicij. Od 195 volitev je bilo 28 volitev obveznih¹⁶.

3.1 Vpliv volilnega sistema na strankarski sistem

Najprej smo preverili, kakšen vpliv ima volilni sistem na strankarski sistem, in sicer z vidika števila relevantnih strank, fragmentacije strankarske arene in agregacije strankarske arene. Število relevantnih strank smo merili z Laakso in Taageperovo formulo »števila učinkovitih parlamentarnih strank« (ENPP). Kot lahko vidimo v tabeli 3.1, se največ relevantnih strank pojavlja v proporcionalnih volilnih sistemih, sledijo mešani, najmanj relevantnih strank pa se pojavlja v večinskih sistemih. Tezo, da se v proporcionalnih volilnih sistemih pojavlja več relevantnih političnih strank, kot v večinskih sistemih, lahko potrdimo.

Tabela 3.1: Povprečno število relevantnih strank glede na volilni sistem

<u>Volilni sistem</u>	<u>ENPP</u>
Večinski	2,42
Mešani	3,28
Proporcionalni	4,39

Spremenljivko ENPP smo rekodirali na tri enako velike tercile in analizirali še kontingenčno tabelo. Glede na dobljene koeficiente v tabeli 3.2, lahko rečemo, da sta tip volilnega sistema in število relevantnih strank srednje močno povezana. Povezanost je tudi statistično značilna.

¹⁵ Oblikovanje in stabilnost vlad smo analizirali v obdobju od 1991 do 2009. Izjema je Ciper, pri katerem smo zaradi pomankanja podatkov oblikovanje in stabilnost vlad analizirali v obdobju od 1998 do 2009.

¹⁶ Države v vzorcu z obveznimi volitvami: Avstralija, Belgija, Ciper, Grčija in Luksemburg.

Tabela 3.2: Kontingenčna tabela – število relevantnih strank glede na volilni sistem

		Volilni sistem			Skupaj
		Večinski	Mešani	Proporcionalni	
ENPP	pod 2,91	79,4 %	41,4 %	19,7 %	33,3 %
	od 2,91 do 4,30	20,6 %	44,8 %	34,1 %	33,3 %
	nad 4,30	0,0 %	13,8 %	46,2 %	33,3 %
Skupaj		100 %	100 %	100 %	100 %

$H_i^2 = 53,636$ (df = 4, sig < 0,0005), Cramerjev V = 0,371 (sig < 0,0005), n = 195

Nato smo analizirali fragmentacijo strankarske arene. Glede na to, da je formula za indeks frakcionalizacije zelo podobna formuli za število učinkovitih parlamentarnih strank, smo dobili tudi zelo podobne rezultate¹⁷. Kot je vidno v tabeli 3.3, so najbolj fragmentirane strankarske arene v proporcionalnih volilnih sistemih, sledijo mešani, najmanj fragmentirani pa so večinski sistemi. Lahko potrdimo tezo, da je strankarska arena v proporcionalnih sistemih bolj razdrobljena, kot v večinskih volilnih sistemih.

Tabela 3.3: Povprečni indeks frakcionalizacije glede na volilni sistem

Volilni sistem	Raev indeks frakcionalizacije
Večinski	0,5707
Mešani	0,6673
Proporcionalni	0,7410

Spremenljivko Raev indeks frakcionalizacije smo rekodirali na tri enako velike tercile in analizirali še kontingenčno tabelo. Glede na dobljene koeficiente v tabeli 3.4, lahko rečemo, da sta tip volilnega sistema in fragmentacija strankarske arene srednje močno povezana. Povezanost je tudi statistično značilna.

Tabela 3.4: Kontingenčna tabela – fragmentacija strankarske arene glede na volilni sistem

		Volilni sistem			Skupaj
		Večinski	Mešani	Proporcionalni	
Raev indeks frakcionalizacije	pod 0,656	82,4 %	41,4 %	18,9 %	33,3 %
	od 0,656 do 0,768	17,6 %	44,8 %	34,8 %	33,3 %
	nad 0,768	0,0 %	13,8 %	46,2 %	33,3 %
Skupaj		100 %	100 %	100 %	100 %

$H_i^2 = 58,251$ (df = 4, sig < 0,0005), Cramerjev V = 0,386 (sig < 0,0005), n = 195

Analizirali smo še agregacijo strankarske arene. Tabela 3.5 nam kaže, da so najbolj agregirane strankarske arene v večinskih volilnih sistemih, sledijo mešani, najmanj agregirane

¹⁷ Na to kaže tudi Pearsonov koeficient korelacije med ENPP in Raevim indeksom frakcionalizacije, ki je izjemno visok (0,907).

strankarske arene pa so v proporcionalnih volilnih sistemih. Agregacija strankarske arene je torej višja v večinskih volilnih sistemih, kot v proporcionalnih, kar potrjuje naše teoretične predpostavke.

Tabela 3.5: Povprečni indeks agregacije glede na volilni sistem

<u>Volilni sistem</u>	<u>Indeks agregacije</u>
Večinski	1,4824
Mešani	0,6972
Proporcionalni	0,6281

Spremenljivko indeks agregacije smo rekodirali na tri enako velike tercile in analizirali še kontingenčno tabelo. Glede na dobljene koeficiente v tabeli 3.6, lahko rečemo, da sta tudi tip volilnega sistema in agregacija strankarske arene srednje močno povezana. Povezanost je tudi statistično značilna.

Tabela 3.6: Kontingenčna tabela – agregacija strankarske arene glede na volilni sistem

	Volilni sistem			Skupaj
	Večinski	Mešani	Proporcionalni	
Indeks agregacije pod 0,0473	5,9 %	13,8 %	44,7 %	33,3 %
od 0,0473 do 0,0743	23,5 %	65,5 %	28,8 %	33,3 %
nad 0,0743	70,6 %	20,7 %	26,5 %	33,3 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %

$Hi^2 = 44,320$ (df = 4, sig < 0,0005), Cramerjev V = 0,337 (sig < 0,0005), n = 195

3.2 Vpliv volilnega sistema na oblikovanje in stabilnost vlad

Na grafu 3.1 je razvidno, da se v večinskih volilnih sistemih v več kot polovici primerov oblikujejo enostrankarske večinske vlade, v slabi četrtini primerov pa široke koalicije. V mešanih volilnih sistemih se v dobrih 80 % primerov oblikujejo koalicijske vlade, največkrat široke koalicije. V proporcionalnih sistemih pa je delež koalicijskih vlad slabih 80 %, največkrat pa se oblikujejo minimalne večinske koalicije, okoli četrtina pa je širokih koalicij. Glede na koeficiente v tabeli 3.7, lahko rečemo, da gre za relativno močno statistično značilno povezanost med volilnim sistemom in tipom vlade.

Graf 3.1: Tip vlade glede na volilni sistem

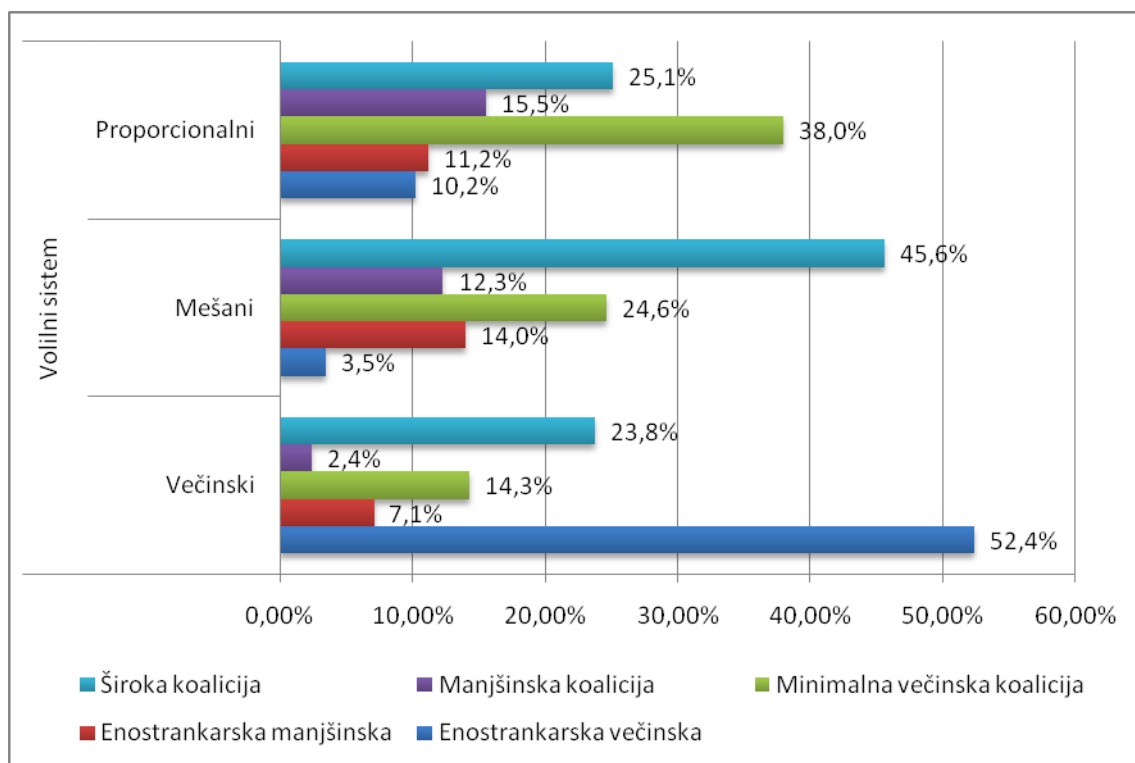

Tabela 3.7: Kontingenčna tabela – tip vlade glede na volilni sistem

		Volilni sistem			Skupaj
		Večinski	Mešani	Proporcionalni	
Tip vlade	Enostrankarska večinska	52,4 %	3,5 %	10,2 %	15,0 %
	Enostrankarska manjšinska	7,1 %	14,0 %	11,2 %	11,2 %
	Minimalna večinska koalicija	14,3 %	24,6 %	38,0 %	31,8 %
	Manjšinska koalicija	2,4 %	12,3 %	15,5 %	12,9 %
	Široka koalicija	23,8 %	45,6 %	25,1 %	29,0 %
Skupaj		100%	100%	100%	100%

$Hi^2 = 66,571$ (df = 8, sig < 0,0005), Cramerjev V = 0,482 (sig < 0,0005), n = 286

Kot vidimo v tabeli 3.8, so vlade najbolj stabilne v večinskih sistemih, tesno jim sledijo proporcionalni, daleč najmanj stabilne pa so v mešanih sistemih. Razlika med večinskimi in proporcionalnimi volilnimi sistemi je zelo majhna, le okoli 0,07 leta oz. natančneje slabih 23 dni.

Tabela 3.8: Trajanje vlade glede na volilni sistem

Volilni sistem	Trajanje vlade	
	v letih	glede na zakonodajno obdobje
Večinski	2,46	58,32 %
Mešani	1,59	41,51 %
Proporcionalni	2,39	57,08 %

Trajanje vlade smo rekodirali na tri približno enako velike tercile in analizirali še kontingenčni tabeli. Če analiziramo stabilnost vlad glede na trajanje v letih, so vlade najbolj stabilne v proporcionalnih sistemih (tabela 3.9), če pa analiziramo stabilnost vlad glede na zakonodajno obdobje, pa so vlade najbolj stabilne v večinskih volilnih sistemih (tabela 3.10). Mešani volilni sistemi so v obeh primerih najmanj stabilni. To še enkrat potrjuje zelo majhno razliko v stabilnosti vlad med večinskim in proporcionalnim sistemom. Analiza torej kaže, da gre za statistično značilno, a relativno šibko povezanost med volilnim sistemom in stabilnostjo vlad. Vendar je ta povezanost le navidezna. V kolikor iz analize izvezamo mešane volilne sisteme, ugotovimo, da povezanosti med spremenljivkama ni¹⁸.

Tabela 3.9: Kontingenčna tabela – trajanje vlade (v letih) glede na volilni sistem

	Volilni sistem			Skupaj
	Večinski	Mešani	Proporcionalni	
Trajanje vlade pod 1,24	24,3 %	54,7 %	28,2 %	33,2 %
v letih od 1,24 do 3,06	40,5 %	30,2 %	33,7 %	34,0 %
nad 3,06	35,1 %	15,1 %	38,0 %	32,8 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %

$Hi^2 = 16,670$ (df = 4, sig = 0,002), Cramerjev V = 0,182 (sig = 0,002), n = 253

Tabela 3.10: Kontingenčna tabela – trajanje vlade (glede na zakonodajno obdobje) glede na volilni sistem

	Volilni sistem			Skupaj
	Večinski	Mešani	Proporcionalni	
Trajanje vlade pod 30,57 %	27,0 %	56,6 %	27,0 %	33,2 %
glede na od 30,57 % do 77,03 %	35,1 %	22,6 %	36,8 %	34,0 %
zakonodajno obdobje nad 77,03 %	37,8 %	20,8 %	36,2 %	32,8 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %

$Hi^2 = 16,632$ (df = 4, sig = 0,002), Cramerjev V = 0,181 (sig = 0,002), n = 253

V tabeli 3.11 vidimo, da so najbolj stabilne enostrankarske večinske vlade, sledijo minimalne večinske koalicije, enostrankarske manjšinske vlade in manjšinske koalicije, najmanj stabilne pa so široke koalicije.

¹⁸ Trajanje vlad (v letih) glede na volilni sistem: $Hi^2 = 0,632$ (df = 2, sig = 0,729), Cramerjev V = 0,056 (sig = 0,729), n = 200; trajanje vlad (glede na zakonodajno obdobje) glede na volilni sistem: $Hi^2 = 0,045$ (df = 2, sig = 0,978), Cramerjev V = 0,015 (sig = 0,978), n = 200

Tabela 3.11: Trajanje vlad glede na tip vlade

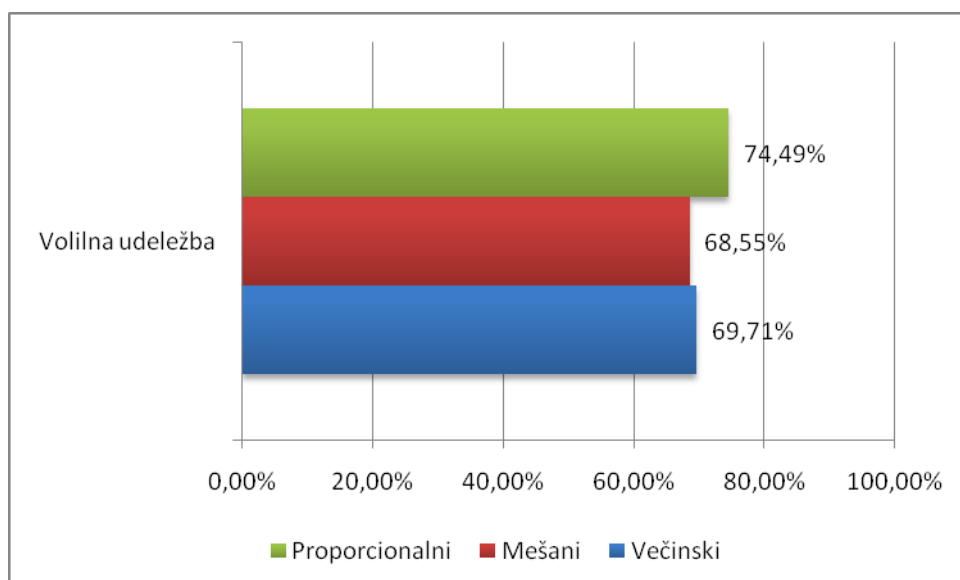
Tip vlade	Trajanje vlade v letih glede na zakonodajno obdobje	
Enostrankarska večinska	3,10	72,55 %
Enostrankarska manjšinska	2,23	55,10 %
Minimalna večinska koalicija	2,48	59,44 %
Manjšinska koalicija	1,77	45,01 %
Široka koalicija	1,75	42,51 %

Ugotovimo lahko, da ni nujno, da bo večinski volilni sistem proizvedel tudi bolj stabilno vlado. Vlade so namreč lahko zelo stabilne tudi v proporcionalnih sistemih, prav tako pa so lahko nestabilne v večinskih. Zaključimo lahko torej, da je v večinskih sistemih več možnosti za nastanek enostrankarskih večinskih vlad, ki so najbolj stabilne.

3.3 Vpliv volilnega sistema na volilno udeležbo

Kot lahko vidimo na grafu 3.2, je volilna udeležba povprečno najvišja v proporcionalnih sistemih (slabih 75 %), sledijo večinski volilni sistemi (slabih 70 %), najnižja pa je v mešanih volilnih sistemih. Tezo, da je volilna udeležba višja v proporcionalnih volilnih sistemih, kot v večinskih lahko potrdimo.

Graf 3.2: Volilna udeležba glede na volilni sistem

Spremenljivko volilna udeležba smo rekodirali na tri enako velike tercile in analizirali še kontingenčno tabelo. Glede na dobljene koeficiente v tabeli 3.12, lahko rečemo, da sta tip volilnega sistema in agregacija strankarske arene šibko povezana, vendar ta povezanost ni statistično značilna.

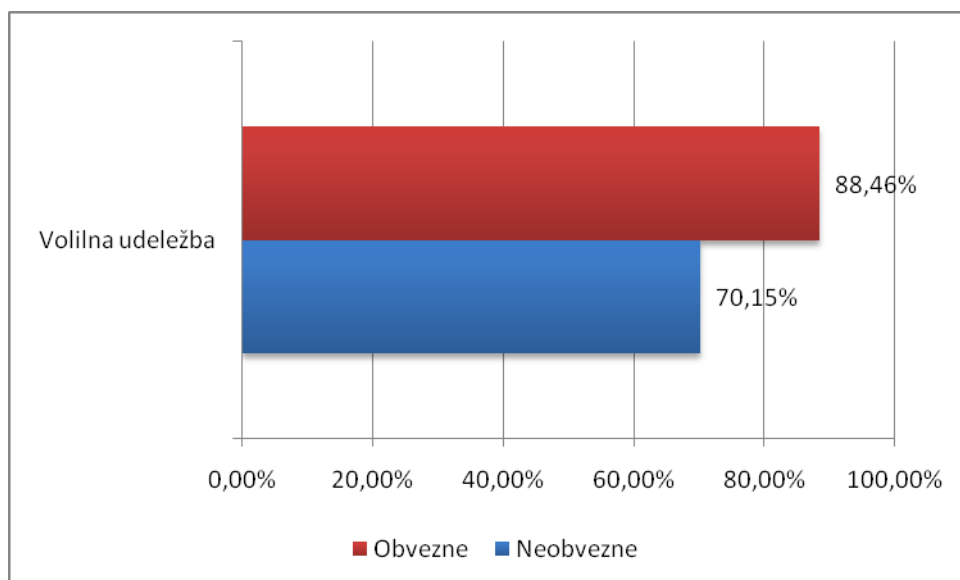
Tabela 3.12: Kontingenčna tabela – volilna udeležba glede na volilni sistem

	Volilni sistem			Skupaj
	Večinski	Mešani	Proporcionalni	
Volilna udeležba pod 66,47 %	52,9 %	37,9 %	27,3 %	33,3 %
od 66,47 % do 80,23 %	23,5 %	37,9 %	34,8 %	33,3 %
nad 80,23 %	23,5 %	24,1 %	37,9 %	33,3 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %

$Hi^2 = 9,349$ (df = 4, sig = 0,053), Cramerjev V = 0,337 (sig = 0,053), n = 195

Analizirali smo še vpliv obveznih volitev na volilno udeležbo. Kot lahko vidimo na grafu 3.3, je volilna udeležba pri obveznih volitvah povprečno kar za dobrih 18 % višja, kot v državah z neobveznimi volitvami.

Graf 3.3: Povprečna volilna udeležba glede na obveznost volitev

Kontingenčno tabelo smo analizirali še z vidika obveznih volitev. Kot lahko vidimo v tabeli 3.13, sta spremenljivki obveznost volitev in volilna udeležba tudi statistično značilno srednje močno povezani.

Tabela 3.13: Kontingenčna tabela – volilna udeležba glede na obveznost volitev

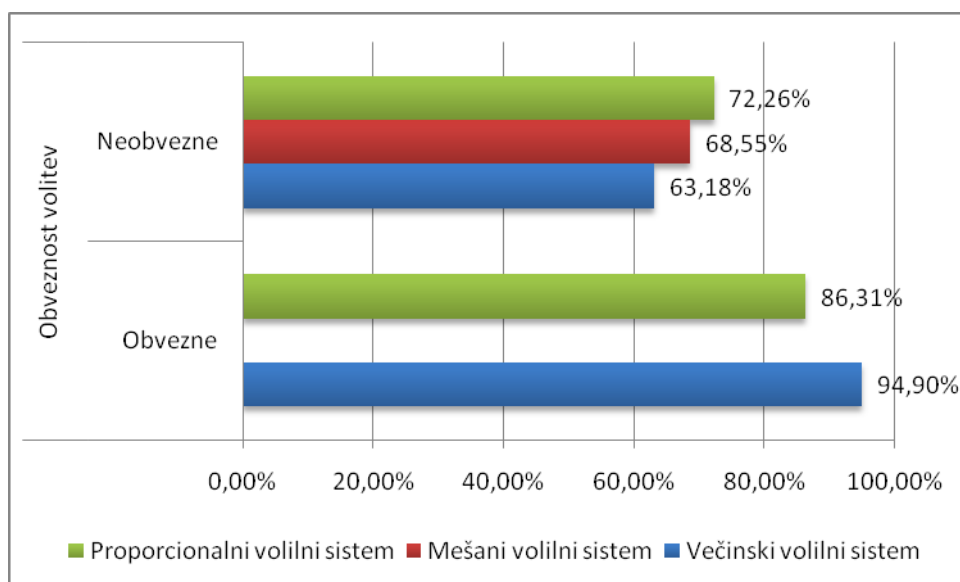
	Obveznost volitev		Skupaj
	Neobvezne	Obvezne	
Volilna udeležba pod 66,47 %	38,9 %	0,0 %	33,3 %
od 66,47 % do 80,23 %	35,3 %	21,4 %	33,3 %
nad 80,23 %	25,7 %	78,6 %	33,3 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %

$Hi^2 = 32,361$ (df = 2, sig < 0,0005), Cramerjev V = 0,407 (sig < 0,0005), n = 195

Vseeno smo pričakovali statistično značilno povezanost med spremenljivkama volilni sistem in volilna udeležba. Ker se je pojavila velika razlika med volilno udeležbo pri obveznih ter neobveznih volitvah, smo predvidevali, da so obvezne volitve tisti faktor, ki povezanost »pokvari«. Zato smo iz vzorca odstranili obvezne volitve in analizo povezanosti opravili še enkrat.

Na grafu 3.4 opazimo, da je pri obveznih volitvah volilna udeležba za dobrih 8,5 % višja v večinskih volilnih sistemih, kot v proporcionalnih. Medtem je pri neobveznih volitvah udeležba v proporcionalnih sistemih za dobrih 9 % višja, kot v večinskih, mešani sistemi pa so »nekje vmes«.

Graf 3.4: Povprečna volilna udeležba glede na obveznost volitev in volilni sistem

Kot lahko vidimo v tabeli 3.14, se je naše predvidevanje izkazalo za pravilno. Spremenljivko volilna udeležba smo še enkrat rekodirali na tri približno enako velike tercile in analizirali kontingenčno tabelo. Kot smo že ugotovili, je v večinskih volilnih sistemih udeležba nižja kot v proporcionalnih. Gre za relativno šibko, a statistično značilno povezanost.

Tabela 3.14: Kontingenčna tabela – volilna udeležba glede na volilni sistem pri neobveznih volitvah

	Volilni sistem			Skupaj
	Večinski	Mešani	Proporcionalni	
Volilna udeležba pod 64,47 %	55,6 %	37,9 %	27,9 %	33,5 %
od 64,47 % do 78,02 %	40,7 %	27,6 %	33,3 %	33,5 %
nad 78,02 %	3,7 %	34,5 %	39,6 %	32,9 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %

$H_i^2 = 14,740$ (df = 4, sig = 0,005), Cramerjev V = 0,210 (sig = 0,005), n = 167

4 Sklep

Ugotovili smo, da ima volilni sistem srednje močan vpliv na značilnosti strankarskega sistema. Proporcionalni volilni sistemi proizvajajo več relevantnih strank, višjo fragmentacijo in nižjo agregacijo strankarske arene, kot večinski. Mešani volilni sistemi so med obema. Volilni sistem ima prek strankarskega sistema vpliv tudi na oblikovanje vlad. Analiza nam pokaže, da je statistično »najmočnejša« posledica volilnih sistemov prav ta. Tako se v večinskih volilnih sistemih v več kot polovici primerov oblikujejo enostrankarske večinske vlade. V proporcionalnih in mešanih sistemih pa se v okoli štirih petinah primerov oblikujejo koalicijske vlade. Enostrankarske večinske vlade so tudi najbolj stabilne. Vlade so približno enako stabilne v večinskih in proporcionalnih sistemih, veliko bolj nestabilne pa so v mešanih sistemih. Volilna udeležba je v proporcionalnih sistemih za okoli 5 odstotkov višja kot v večinskih volilnih sistemih, najnižja pa je v mešanih volilnih sistemih.

V mešanih volilnih sistemih se kažejo tako manj stabilne vlade (izjema je Nemčija, ki ima zelo stabilne vlade), kot tudi nižja volilna udeležba, kot v proporcionalnih ali večinskih sistemih. Glede na opravljeno analizo, bi lahko potrdili Sartorijevo (v Farrell 1998, 109) tezo, da mešani sistemi niso dobra izbira, saj združujejo slabosti večinskega (nižja volilna udeležba) in proporcionalnega volilnega sistema (nestabilnost vlad).

Empirična analiza je le delno potrdila teoretične predpostavke, da volilni sistem vpliva na strankarski sistem, oblikovanje in stabilnost vlad, ter volilno udeležbo. Ugotovili smo, da obstaja statistično značilna povezanost med volilnim sistemom, ter značilnostmi strankarskega sistema in volilno udeležbo. Proporcionalni volilnimi sistemi v primerjavi z večinskimi vodijo v višjo volilno udeležbo, več relevantnih strank v parlamentu, večjo fragmentacijo in manjšo agregacijo strankarske arene. Razlika v stabilnosti vlad med

proporcionalnimi in večinskimi sistemi pa je minimalna in statistično ni značilna. Potrdimo lahko tudi Farrellovo (1998, 168) tezo, da so vlade tudi v proporcionalnih sistemih lahko zelo stabilne, kar se kaže v Španiji. Prav tako pa so lahko vlade v večinskih sistemih nestabilne, kar se kaže v Kanadi in Franciji.

Hipotezo, da se v *proporcionalnih volilnih sistemih kažejo višja volilna udeležba, manjša stabilnost vlad, več relevantnih strank v parlamentu, večja fragmentacija in manjša agregacija strankarske arene, kot v večinskih sistemih* lahko le **delno potrdim**.

V zadnjih dveh desetletjih sta volilni sistem zamenjali Italija (dvakrat: leta 1993 iz proporcionalnega v mešanega, leta 2005 pa so se vrnila na proporcionalni volilni sistem) in Nova Zelandija (leta 1993 iz večinskega v mešani volilni sistem). V Italiji je stabilnost vlad kljub menjavi ostala približno enaka, v Novi Zelandiji pa so vlade ob vpeljavi mešanega volilnega sistema trajale približno leto manj kot prej (glej prilogo B).

Potrebno je tudi opozoriti, da ima na volilno udeležbo izjemen vpliv institut obveznih volitev. V preučevanem vzorcu je volilna udeležba v državah z obveznimi volitvami povprečno kar za 18 odstotkov višja, kot v državah z neobveznimi volitvami. Obvezne volitve imajo celo večji vpliv na volilno udeležbo, kot zvrst volilnega sistema, saj je v državah z obveznimi volitvami volilna udeležba višja v večinskih volilnih sistemih, kot v proporcionalnih.

Za zaključek bomo navedli še nekaj zanimivih dejstev, odkritih med analizo, ki se neposredno ne tičejo teme dela:

1. Opazili smo pomembne razlike med razvitimi zahodnimi demokracijami in novimi demokracijami srednje in vzhodne Evrope¹⁹. Volilna udeležba v razvitih demokracijah, je povprečno za okoli 13 odstotkov višja (76,3 % v razvitih demokracijah, 63,3 % v novih), kot v novih demokracijah. Razlike opazimo tudi pri značilnostih strankarskega sistema in stabilnosti vlad. V razvitih demokracijah se kaže nižja fragmentacija in višja agregacija strankarske arene, prav tako pa je v parlamentih manj relevantnih strank (3,61), kot v novih demokracijah (4,51). Trajanje vlad je v razvitih demokracijah (2,66 leta) za skoraj leto daljše, kot v novih demokracijah (1,70 leta). Seveda pa je pri teh podatkih potrebno upoštevati dejstvo, da v preučevanem obdobju ni imela nobena izmed novih demokracij večinskega

¹⁹ Sem štejemo države iz vzorca, ki so se osamosvojile v začetku 90. let 20. stoletja: Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Slovaška in Slovenija.

volilnega sistema, tako da so te razlike lahko vsaj delno tudi posledica izbire volilnega sistema. Podobne razlike opazimo, če med razvitimi in novimi demokracijami primerjamo volilno udeležbo, značilnosti strankarskega sistema in stabilnost vlad glede na zvrst volilnega sistema.

2. Ugotavljamo, da ima na stabilnost vlad velik vpliv politični sistem. Največja stabilnost vlad se namreč kaže v Združenih državah Amerike in Cipru²⁰, obeh državah v preučevanem vzorcu s predsedniškim političnim sistemom. V takšnih sistemih predsednik države ni politično odgovoren parlamentu, izvršna oblast je neodvisna in jasno ločena od parlamenta. Sledi jima Švica, ki ima uveljavljen skupščinski sistem, vlado pa sestavlja federalna skupščina oz. federalni svet. V vseh omenjenih državah vlade trajajo praktično celoten čas mandata (glej prilogo B), kar lahko pripišemo specifičnemu političnemu sistemu.
3. Volilna udeležba je v državah v našem vzorcu v zadnjih dveh desetletjih povprečno padla za skoraj 10 odstotkov in pada povprečno za približno 0,49 odstotka letno. Volilna udeležba pada različno glede na različne volilne sisteme: najbolj pada v mešanih (povprečno okoli 0,95 % letno), sledijo večinski (povprečno okoli 0,50 % letno), najmanj pa pada v proporcionalnih sistemih (povprečno okoli 0,32 % letno) (glej prilogo Č).

²⁰ Pri Cipru smo analizirali trajanje le dveh vlad, ki pa sta skupno trajali slabih 10 let.

5 Literatura

Bale, Tim in Daniele Caramani, ur. 2010. Political data yearbook 2009. *European Journal of Political Research* 49 (7-8).

Bale, Tim in Ingrid van Biezen, ur. 2007. Political data yearbook 2006. *European Journal of Political Research* 46 (7-8).

--- ur. 2008. Political data yearbook 2007. *European Journal of Political Research* 47 (7-8).

--- ur. 2009. Political data yearbook 2008. *European Journal of Political Research* 48 (7-8).

Benoit, Kenneth. 2002. The endogeneity problem in electoral studies: a critical re-examination of Duverger's mechanical effect. *Electoral Studies* 21 (1): 35–46.

Blais, Andre. 1991. The debate over electoral systems. *International Political Science Review* 12 (3): 239–260.

Blondel, Jean. 1968. Party systems and patterns of government in western democracies. *Canadian Journal of Political Science* 1 (2): 180–203.

---, Ferdinand Müller-Rommel, Darina Malová, Katja Fettelschoss, Alenka Krašovec in Matej Kovačič, ur. 2007. *Governing new European democracies*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

Brezovšek, Marjan. 2004. Problem volilne (ne)udeležbe na lokalnih volitvah in volilno ravnanje. V *Lokalna demokracija I: Analiza lokalnih volitev 2002*, ur. Marjan Brezovšek, Miro Haček in Alenka Krašovec, 36–48. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Donovan, Mark in David Broughton. Party system change in western Europe: positively political. V *Changing Party Systems in Western Europe*, ur. David Broughton in Mark Donovan, 255–274. London, New York: Pinter.

Economist Intelligence Unit. 2010. *Democracy index 2010*. Dostopno prek: http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy_Index_2010_web.pdf (12. junij 2011).

Fair Vote Canada. 2003. *Can fair voting systems really make a difference?* Dostopno prek: http://s.fairvote.ca/files/Lijphart_summary.pdf (14. avgust 2011).

Farrell, M. David. 1998. *Comparing electoral systems*. Basingstoke: Macmillan.

Ferfila, Bogomil. 2003. Politična mobilizacija in volitve v Evropski uniji in ZDA. *Javna uprava* 39 (2): 137–147.

--- 2008. *Demokratske in nedemokratske države sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fink-Hafner, Danica. 1992. Ali je z reformo volilnega sistema mogoče preoblikovati strankarsko arenno? *Teorija in praksa* 29 (7/8): 728–734.

--- 2005. Nov institucionalizem in institucionalno inženirstvo. V *Politika na območju nekdanje Jugoslavije*, ur. Danica Fink-Hafner, Damjan Lajh in Alenka Krašovec, 27–43. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- in Alenka Krašovec. 2000. Konsolidacija slovenske strankarske arene v primerjalni perspektivi. V *Demokratski prehodi I: Slovenija v primerjavi s srednjeevropskimi postsocialističnimi državami*, ur. Danica Fink-Hafner in Miro Haček, 155–176. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Grad, Franc. 2000. *Parlament in vlada*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

--- 2004. *Volitve in volilni sistem*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

International IDEA. 2011. *Voter turnout*. Dostopno prek: <http://www.idea.int/vt/index.cfm> (14. julij 2011).

IPU Parline. 2011. *PARLINE database on national parliaments*. Dostopno prek: <http://www.ipu.org/parline/parlinesearch.asp> (17. julij 2011).

Katz, Richard S., ur. 2003. Political data yearbook 2002. *European Journal of Political Research* 42 (7-8).

--- in Ruud Koole, ur. 1996. Political data yearbook 1995. *European Journal of Political Research* 30 (3-4).

--- ur. 1997. Political data yearbook 1996. *European Journal of Political Research* 32 (3-4).

--- ur. 1999. Political data yearbook 1998. *European Journal of Political Research* 36 (3-4).

--- ur. 2002. Political data yearbook 2001. *European Journal of Political Research* 41 (7-8).

Koole, Ruud in Peter Mair, ur. 1992. Political data yearbook 1991. *European Journal of Political Research* 22 (4).

--- ur. 1993. Political data yearbook 1992. *European Journal of Political Research* 24 (4).

--- ur. 1994. Political data yearbook 1993. *European Journal of Political Research* 26 (3-4).

--- ur. 1995. Political data yearbook 1994. *European Journal of Political Research* 28 (3-4).

Koole, Ruud in Richard S. Katz, ur. 1998. Political data yearbook 1997. *European Journal of Political Research* 34 (3-4).

--- ur. 2000. Political data yearbook 1999. *European Journal of Political Research* 38 (3-4).

--- ur. 2001. Political data yearbook 2000. *European Journal of Political Research* 40 (3-4).

Krašovec, Alenka. 2007. *Volilne študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Lajh, Damjan in Danica Fink-Hafner. 2001. Primerjalni vidik konsolidacije strankarskih aren v nekdanjih jugoslovanskih republikah. V *Demokratski prehodi II: Slovenija v primerjavi z drugimi nekdanjimi jugoslovanskimi republikami*, ur. Danica Fink-Hafner in Miro Haček, 113–137. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Lijphart, Arend. 1975. *The politics of accommodation: pluralism and democracy in the Netherlands*. Berkeley: University of California Press. Dostopno prek: Google Books.

--- 1995. *PR vs. single-member districts in States: testimony before the California state legislature*. Dostopno prek: <http://www.mtholyoke.edu/acad/polit/damy/articles/lijphart.htm> (7. maj 2011).

--- 1996. Volilni sistemi: absolutna in relativna večina proti sorazmernemu predstavnštvu. V *Volilni sistemi: zbornik*, ur. Slavko Gaber, 67–84. Ljubljana: Krtina.

--- 1997. Neenaka participacija: nerazrešena dilema demokracije: predsedniški nagovor, Ameriško društvo politologov, 1996. *Teorija in praksa* 39 (3): 524–545.

--- in Bernard Grofman. 1984. Choosing an electoral system. V *Choosing an electoral system: issues and alternatives*, ur. Arend Lijphart in Bernard Grofman, 3–12. New York: Praeger. Dostopno prek: <http://www.socsci.uci.edu/~bgrofman/R16%20Lijphart%20and%20Grofman.%201984.%20Introduction.%20In%20Choosing%20an%20Electoral....pdf> (12. junij 2011).

Lukšič, Igor. 1999. Večinski volilni sistem kot slaba izbira. *Teorija in praksa* 36 (3): 472–480.

Nicholson, Nigel, Steven G. Cole in Thomas Rocklin, ur. 1986. Coalition formation in parliamentary situations as a function of simulated ideology, resources, and electoral systems. *Political Psychology* 7 (1): 103–116.

Norris, Pippa. 1997. Choosing electoral systems: proportional, majoritarian and mixed systems. *International Political Science Review* 18 (3): 297–312.

--- 2006. *Electoral engineering: voting rules and political behaviour*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Pogorelec, Janez. 2006. *Politična odgovornost*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Ribičič, Ciril. 1999. Volilni sistem iz žabje perspektive. *Teorija in praksa* 36 (3): 458–471.

--- 2000. *Podoba parlamentarnega desetletja*. Ljubljana: samozaložba.

Sartori, Giovanni. 1976. *Parties and party systems: a framework for analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Taylor, Michael in V. M. Herman. 1971. Party systems and government stability. *American Political Science Review* 65 (1): 28–37.

Tomšič, Matevž 2003. Politična stabilnost kot stanje razvite demokracije. *Družboslovne razprave* 19 (42): 63–78.

Toplak, Jurij. 2000. *Volilni sistem in oblikovanje volilnih enot*. Ljubljana: Nova revija.

Topole, Špela. 2009. *Vpliv izbire volilnega sistema na stabilnost vlad: Primer baltskih držav*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Van Biezen, Ingrid in Richard S. Katz, ur. 2004. Political data yearbook 2003. *European Journal of Political Research* 43 (7-8).

--- ur. 2005. Political data yearbook 2004. *European Journal of Political Research* 44 (7-8).

--- ur. 2006. Political data yearbook 2005. *European Journal of Political Research* 45 (7-8).

Ware, Alan. 1996. *Political parties and party systems*. Oxford: Oxford University Press.

Zajc, Drago. 2004. *Razvoj parlamentarizma: funkcije sodobnih parlamentov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Priloge

Priloga A: Preglednica volilnih sistemov po državah

Država	Volilni sistem
Avstralija	večinski
Avstrija	proporcionalni
Belgija	proporcionalni
Kanada	večinski
Ciper	proporcionalni
Češka	proporcionalni
Danska	proporcionalni
Estonija	proporcionalni
Finska	proporcionalni
Francija	večinski
Nemčija	mešani
Grčija	proporcionalni
Madžarska	mešani
Islandija	proporcionalni
Irska	proporcionalni
Izrael	proporcionalni
Italija	proporcionalni (-1993, 2005-), mešani (1993-2005)
Japonska	mešani (1993-)
Latvija	proporcionalni
Litva	mešani
Luksemburg	proporcionalni
Malta	proporcionalni
Nizozemska	proporcionalni
Nova Zelandija	večinski (-1994), mešani (1994-)
Norveška	proporcionalni
Poljska	proporcionalni
Portugalska	proporcionalni
Slovaška	proporcionalni
Slovenija	proporcionalni
Španija	proporcionalni
Švedska	proporcionalni
Švica	proporcionalni
Velika Britanija	večinski
ZDA	večinski

Vir: International IDEA (2011).

Priloga B: Preglednica povprečnega trajanja vlad, dolžine mandata in povprečne volilne udeležbe po državah

Država	povpr. trajanje vlad (let)	dolž. parl. mandata (let)	povpr. volilna udeležba
Avstralija	2,50	3	94,90 %
Avstrija	2,40	5	82,17 %
Belgija	2,41	4	92,56 %
Kanada	2,47	5	66,83 %
Ciper	4,97	5	63,51 %
Češka	1,73	4	88,78 %
Danska	2,27	4	69,94 %
Estonija	1,80	4	85,77 %
Finska	2,61	4	62,98 %
Francija	1,40	5	66,89 %
Nemčija	3,66	4	64,30 %
Grčija	2,66	4	77,73 %
Madžarska	2,09	4	75,99 %
Islandija	2,10	4	59,33 %
Irska	2,75	5	85,92 %
Izrael	2,22	4	66,81 %
Italija	1,63	5	71,92 %
- Ita, prop. sis.	1,65	5	83,87 %
- Ita, meš. sis.	1,58	5	83,50 %
Japonska	0,79	4	94,90 %
Latvija	1,24	4	82,17 %
Litva	1,53	4	92,56 %
Luksemburg	3,91	5	66,83 %
Malta	3,47	5	63,51 %
Nizozemska	2,62	4	88,78 %
Nova Zelandija	2,20	3	69,94 %
- NZ, več. sis.	2,94	3	85,20 %
- NZ, meš. sis.	1,95	3	81,96 %
Norveška	2,65	4	94,90 %
Poljska	1,52	4	82,17 %
Portugalska	2,91	4	92,56 %
Slovaška	2,24	4	66,83 %
Slovenija	1,92	4	63,51 %
Španija	3,58	4	88,78 %
Švedska	2,95	3 (-1993); 4 (1993-)	69,94 %
Švica	3,93	4	85,77 %
Velika Britanija	3,28	5	62,98 %
ZDA	4,00	2 (4)	66,89 %

Vir: Bale in Caramani (2010); Bale in van Biezen (2007-2009); International IDEA (2011); Katz (2003); Katz in Koole (1996-1997, 1999, 2002); Koole in Mair (1992-1995); Koole in Katz (1998, 2000-2001); Topole (2009, 40-50); van Biezen in Katz (2004-2006); Zajc (2004, 60).

Priloga C: Preglednica trajanja in oblik vlad po državah

Država/premier	začetek vlade	konec vlade	tip vlade ²¹	trajanje vlade (let)
Avstralija				
Keating I	27.12.1991	13.3.1993	SPMA	1,21
Keating II	24.12.1993	2.3.1996	SPMA	2,19
Howard I	11.3.1996	3.10.1998	OC	2,56
Howard II	21.10.1998	10.11.2001	MWC	3,06
Howard III	26.11.2001	9.10.2004	MWC	2,87
Howard IV	26.10.2004	24.11.2007	MWC	3,08
Rudd I	3.12.2007		SPMA	
Avstrija				
Vranitzky III	17.12.1990	9.10.1994	MWC	3,81
Vranitzky IV	29.11.1994	18.12.1995	MWC	1,05
Vranitzky V	12.3.1996	28.1.1997	MWC	0,88
Klima I	28.1.1997	7.11.1999	MWC	2,78
Schüssel I	4.2.2000	24.10.2002	MWC	2,72
Schüssel II	28.2.2003	31.12.2006	MWC	3,84
Gusenbauer I	11.1.2007	28.9.2008	MWC	1,72
Faymann I	2.9.2008		MWC	
Belgija				
Dehaene I	13.3.1992	21.5.1995	MWC	3,19
Dehaene II	23.6.1995	13.6.1999	MWC	3,98
Verhofstadt I	12.7.1999	18.5.2003	OC	3,85
Verhofstadt II	12.7.2003	10.6.2007	MWC	3,92
Verhofstadt III	21.12.2007	20.3.2008	OC	0,25
Leterme I	20.3.2008	19.12.2008	OC	0,75
Van Rompuy I	30.12.2008	25.11.2009	OC	0,90
Leterme II	25.11.2009		OC	
Kanada				
Mulroney II	7.12.1988	25.6.1993	SPMA	4,55
Campbell I	25.6.1993	25.10.1993	SPMA	0,33
Chretien I	4.11.1993	2.6.1997	SPMA	3,58
Chretien II	11.6.1997	27.10.2000	SPMA	3,38
Chretien III	27.10.2000	12.12.2003	SPMA	3,13
Martin I	12.12.2003	28.6.2004	SPMA	0,55
Martin II	20.7.2004	23.1.2006	SPMI	1,51
Harper I	6.2.2006	14.10.2008	SPMI	2,69
Harper II	30.10.2008		SPMI	
Ciper				
Clerides II	28.2.1998	16.2.2003	MC	4,97
Papadopoulos I	28.2.2003	17.2.2008	MWC	4,97
Christoflas I	29.2.2008		OC	

²¹ SPMA – enostrankarska večinska vlada; SPMI – enostrankarska manjšinska vlada; MWC – minimalna večinska koalicija; MC – manjšinska koalicija; OC – široka koalicija

Češka

Klaus I	3.7.1992	31.5.1996	MWC	3,91
Klaus II	25.7.1996	29.11.1997	MWC	1,35
Tošovský I	28.1.1998	19.6.1998	MC	0,39
Zeman I	19.8.1998	14.6.2002	SPMI	3,82
Špidla I	15.7.2002	26.6.2004	MWC	1,95
Gross I	4.8.2004	25.4.2005	MWC	0,72
Paroubek I	25.4.2005	2.6.2006	MWC	1,10
Topolánek I	4.9.2006	11.10.2006	SPMI	0,10
Topolánek II	9.1.2007	24.3.2009	MWC	2,21
Fischer I	8.5.2009		OC	

Danska

Schlüter II	18.12.1990	14.1.1993	MC	2,08
Nyrup Rasmussen I	25.1.1993	21.9.1994	MWC	1,65
Nyrup Rasmussen II	27.9.1994	30.12.1996	MC	2,26
Nyrup Rasmussen III	30.12.1996	11.3.1998	MC	1,19
Nyrup Rasmussen IV	23.3.1998	20.11.2001	MC	3,67
Fogh Rasmussen I	17.11.2001	8.2.2005	MC	3,23
Fogh Rasmussen II	18.2.2005	13.11.2007	MC	2,73
Fogh Rasmussen III	23.11.2007	4.4.2009	MC	1,36
Lokke Rasmussen I	5.4.2009		MC	

Estonija

Laar I	21.10.1992	8.11.1994	MWC	2,05
Tarand I	8.11.1994	5.3.1995	OC	0,32
Vähi I	17.4.1995	6.11.1997	MWC	2,56
Siimann I	6.11.1997	7.3.1999	SPMI	1,33
Laar II	25.3.1999	8.1.2002	MWC	2,79
Kallas I	28.1.2002	2.3.2003	MC	1,09
Parts I	10.4.2003	13.4.2005	MWC	2,01
Ansip I	13.4.2005	4.3.2007	MWC	1,89
Ansip II	5.4.2007	4.6.2009	MWC	2,17
Ansip III	4.6.2009		MC	

Finska

Aho I	26.4.1991	20.6.1994	OC	3,15
Aho II	20.6.1994	19.3.1995	MWC	0,75
Lipponen I	13.4.1995	21.3.1999	OC	3,94
Lipponen II	15.4.1999	16.3.2003	OC	3,92
Jääteenmäki I	17.4.2003	24.6.2003	OC	0,19
Vanhanen I	24.6.2003	18.3.2007	OC	3,73
Vanhanen II	19.4.2007		OC	

Francija

Beregovoy I	2.4.1992	21.3.1993	MC	0,97
Balladur I	29.3.1993	23.4.1995	MWC	2,07
Juppe I	18.5.1995	7.11.1995	OC	0,47
Juppe II	7.11.1995	25.5.1997	MWC	1,55
Jospin I	4.6.1997	27.3.2000	OC	2,81
Jospin II	27.3.2000	21.4.2002	OC	2,07
Raffarin I	19.6.2002	30.3.2004	OC	1,78
Raffarin II	31.3.2004	31.5.2005	OC	1,17
De Villepin I	31.5.2005	22.4.2007	OC	1,89
Fillon I	19.6.2007	18.3.2008	OC	0,75
Fillon II	18.3.2008	21.1.2009	OC	0,85
Fillon III	21.1.2009	22.6.2009	OC	0,42
Fillon IV	23.6.2009		MWC	

Nemčija

Kohl IV	18.1.1991	16.10.1994	MWC	3,75
Kohl V	17.11.1994	27.9.1998	MWC	3,86
Schröder I	27.10.1998	22.9.2002	MWC	3,91
Schröder II	22.10.2002	18.9.2005	MWC	2,91
Merkel I	22.11.2005	27.9.2009	MWC	3,85
Merkel II	28.10.2009		MWC	

Grčija

Misotakis I	26.4.1990	10.10.1993	SPMA	3,46
Papandreou III	25.10.1993	15.1.1996	SPMA	2,22
Simitis I	1.2.1996	22.9.1996	SPMA	0,64
Simitis II	13.10.1996	9.4.2000	SPMA	3,49
Simitis III	25.10.2000	7.3.2004	SPMA	3,37
Karamanlis I	23.3.2004	16.8.2007	SPMA	3,40
Karamanlis II	1.10.2007	4.10.2009	SPMA	2,01
Papandreou I	19.10.2009		SPMA	

Madžarska

Boross I	21.12.1993	8.5.1994	MWC	0,38
Horn I	15.7.1994	10.5.1998	OC	3,82
Orban I	6.7.1998	7.4.2002	OC	3,76
Medgyessy I	27.4.2002	25.8.2004	MWC	2,33
Gyurcsany I	29.9.2004	9.4.2006	MWC	1,53
Gyurcsany II	9.6.2006	1.5.2008	MWC	1,90
Gyurcsany III	2.5.2008	21.3.2009	SPMI	0,88
Bajnai I	14.4.2009		SPMI	

Islandija

Oddson I	30.4.1991	8.4.1995	MWC	3,94
Oddsson II	23.4.1995	8.5.1999	MWC	4,04
Oddsson III	28.5.1999	10.5.2003	MWC	3,95
Oddsson IV	23.5.2004	15.9.2004	MWC	0,32
Asgrimsson I	15.9.2004	15.6.2006	MWC	1,75
Haarde I	15.6.2006	12.5.2007	MWC	0,91
Haarde II	24.5.2007	19.1.2009	OC	1,66
Sigurðardottir I	1.2.2009	25.4.2009	MC	0,23
Sigurðardottir II	10.5.2009		MWC	

Irska

Haughey IV	12.7.1989	25.11.1992	MWC	3,38
Reynolds I	11.2.1992	5.11.1992	SPMI	0,73
Reynolds II	12.1.1993	15.12.1994	MWC	1,92
Bruton I	15.12.1994	6.6.1997	MWC	2,48
Ahern I	26.6.1997	17.5.2002	MC	4,89
Ahern II	6.6.2002	24.5.2007	MWC	4,97
Ahern III	14.6.2007	6.5.2008	OC	0,90
Cowen I	7.5.2008		OC	

Izrael

Shamir IV	11.6.1990	23.6.1992	OC	2,04
Rabin II	13.7.1992	5.11.1995	MC	3,32
Peres II	22.11.1995	29.5.1996	MC	0,52
Netanyahu I	18.6.1996	17.5.1999	OC	2,91
Barak I	6.7.1999	7.2.2001	OC	1,59
Sharon I	7.3.2001	28.1.2003	OC	1,90
Sharon II	27.2.2003	18.3.2006	OC	3,05
Olmert I	4.5.2006	21.9.2008	OC	2,39
Netanyahu II	31.3.2009		OC	

Italija

Andreotti VII	19.4.1991	5.4.1992	OC	0,96
Amato I	4.7.1992	22.4.1993	OC	0,80
Ciampi I	7.5.1993	27.3.1994	OC	0,89
Berlusconi I	10.5.1994	22.12.1994	OC	0,62
Dini I	17.1.1995	21.4.1996	/	1,26
Prodi I	17.5.1996	9.10.1998	MWC	2,40
D'Alema I	28.10.1998	28.4.2000	MC	1,50
Amato II	28.4.2000	13.5.2001	MC	1,04
Berlusconi II	21.6.2001	20.4.2005	OC	3,83
Berlusconi III	28.4.2005	13.4.2008	OC	2,96
Berlusconi IV	8.5.2008		OC	

Japonska

Hosokawa I	9.8.1993	8.4.1994	OC	0,66
Hata I	28.4.1994	30.6.1994	OC	0,17
Murayama I	30.6.1994	23.7.1995	OC	1,06
Hashimoto I	11.1.1996	20.10.1996	OC	0,78
Hashimoto II	7.11.1996	11.9.1997	OC	0,84
Hashimoto III	11.9.1997	12.7.1998	OC	0,83
Obuchi I	30.7.1998	5.10.1999	SPMA	1,18
Obuchi II	5.10.1999	25.6.2000	OC	0,72
Mori I	4.7.2000	5.12.2000	OC	0,42
Mori II	5.12.2000	5.3.2001	OC	0,25
Koizumi I	26.4.2001	22.9.2003	OC	2,41
Koizumi II	22.9.2003	27.9.2004	OC	1,02
Koizumi III	27.9.2004	11.9.2005	OC	0,96
Koizumi IV	31.10.2005	20.9.2006	OC	0,89
Abe I	26.9.2006	29.7.2007	OC	0,84
Abe II	27.8.2007	12.9.2007	OC	0,04
Fukuda I	16.9.2007	2.8.2008	OC	0,88
Fukuda II	2.8.2008	1.9.2008	OC	0,08
Aso I	24.9.2008	30.8.2009	OC	0,93
Hatoyama I	16.9.2009		OC	

Latvija

Birkavs I	3.8.1993	15.9.1994	MC	1,12
Gailis I	15.9.1994	21.12.1995	MC	1,27
Škele I	21.12.1995	13.2.1997	OC	1,15
Krasts I	7.8.1997	26.11.1998	OC	1,30
Krištopans I	26.11.1998	16.7.1999	MWC	0,64
Škele II	16.7.1999	5.5.2000	MC	0,81
Berzinš I	5.5.2000	5.10.2002	OC	2,42
Repše I	5.11.2002	5.2.2004	MWC	1,25
Emsis I	9.3.2004	2.12.2004	MC	0,73
Kalvitis I	2.12.2004	7.10.2006	OC	1,85
Kalvitis II	7.11.2006	5.12.2007	OC	1,08
Godmanis I	20.12.2007	12.3.2009	MWC	1,23
Dombrovskis I	12.3.2009		OC	

Litva

Lubys I	12.12.1992	10.3.1993	SPMI	0,24
Šleževičius I	10.3.1993	15.2.1996	SPMI	2,94
Stankevičius I	23.2.1996	27.11.1996	SPMI	0,76
Vagnorius II	4.12.1996	4.5.1999	SPMI	2,41
Paksas I	1.6.1999	27.10.1999	OC	0,41
Kubilius I	3.11.1999	8.10.2000	OC	0,93
Paksas II	27.10.2000	20.6.2001	MC	0,65
Brazauskas I	5.7.2001	10.10.2004	MWC	3,27
Brazauskas II	14.12.2004	1.6.2006	OC	1,46
Kirkilas I	18.7.2006	12.10.2008	MC	2,24
Kubilius II	31.12.2008		OC	

Luksemburg

Santer II	14.7.1989	12.6.1994	MWC	4,92
Santer III	13.7.1994	26.1.1995	MWC	0,54
Juncker I	26.1.1995	13.6.1999	MWC	4,38
Juncker II	7.8.1999	13.6.2004	MWC	4,85
Juncker III	31.7.2004	7.6.2009	MWC	4,85
Juncker IV	23.7.2009		MWC	

Malta

Adami I	14.5.1987	22.2.1992	SPMA	4,78
Adami II	27.2.1992	26.10.1996	SPMA	4,67
Sant I	28.10.1996	5.9.1998	SPMA	1,85
Adami III	8.9.1998	12.4.2003	SPMA	4,59
Adami IV	15.4.2003	24.3.2004	SPMA	0,94
Gonzi I	24.3.2004	8.3.2008	SPMA	3,96
Gonzi II	12.3.2008		SPMA	

Nizozemska

Lubbers III	7.11.1989	3.5.1994	MWC	4,49
Kok I	22.8.1994	6.5.1998	MWC	3,71
Kok II	3.8.1998	15.5.2002	OC	3,78
Balkenende I	22.7.2002	16.10.2002	MWC	0,24
Balkenende II	27.5.2003	30.6.2006	MWC	3,10
Balkenende III	7.7.2006	22.11.2006	MC	0,38
Balkenende IV	22.2.2007		MWC	

Nova Zelandija

Bolger I	2.11.1990	6.11.1993	SPMA	3,01
Bolger II	28.11.1993	12.10.1996	SPMA	2,87
Bolger III	16.12.1996	8.12.1997	MWC	0,98
Shiplej I	8.12.1997	14.8.1998	MWC	0,68
Shiplej II	31.8.1998	27.11.1999	SPMI	1,24
Clark I	9.12.1999	27.7.2002	MC	2,63
Clark II	15.8.2002	17.9.2005	MC	3,09
Clark III	19.10.2005	8.11.2008	MC	3,06
Key I	19.11.2008		SPMI	

Norveška

Brundtland III	3.11.1990	12.9.1993	SPMI	2,86
Brundtland IV	14.9.1993	23.10.1996	SPMI	3,11
Jagland I	25.10.1996	15.9.1997	SPMI	0,89
Bondevik I	17.10.1997	17.3.2000	MC	2,42
Stoltenberg I	17.3.2000	10.9.2001	SPMI	1,48
Bondevik II	19.10.2001	12.9.2005	SPMI	3,90
Stoltenberg I	17.10.2005	14.9.2009	MWC	3,91
Stoltenberg II	20.10.2009		MWC	

Poljska

Olszewski I	23.12.1991	5.6.1992	MC	0,45
Suchocka I	10.7.1992	19.9.1993	MC	1,19
Pawlak II	26.10.1993	1.3.1995	MWC	1,35
Oleksy I	6.3.1995	24.1.1996	MWC	0,89
Cimoszewicz I	7.2.1996	21.9.1997	MWC	1,62
Buzek I	31.10.1997	23.9.2001	MWC	3,90
Miller I	19.10.2001	2.5.2004	OC	2,54
Belka I	2.5.2004	22.9.2005	MC	1,39
Marcinkiewicz I	10.11.2005	10.7.2006	SPMI	0,66
Kaczynski I	19.7.2006	19.10.2007	MWC	1,25
Tusk I	24.11.2007		MWC	

Portugalska

Silva III	31.10.1991	1.10.1995	SPMA	3,92
Guterres I	28.10.1995	10.10.1999	SPMI	3,95
Guterres II	21.10.1999	17.3.2002	SPMI	2,41
Barroso I	8.4.2002	23.7.2004	MWC	2,29
Santana Lopes I	23.7.2004	2.12.2004	MWC	0,36
Socrates I	12.3.2005	27.9.2009	SPMA	4,55
Socrates II	26.10.2009		SPMI	

Slovaška

Mečiar I	24.6.1992	10.11.1993	MWC	1,38
Mečiar II	10.11.1993	9.3.1994	MC	0,33
Moravčík I	16.3.1994	30.9.1994	MC	0,54
Mečiar III	12.12.1994	25.9.1998	MWC	3,79
Dzurinda I	30.11.1998	20.9.2002	OC	3,81
Dzurinda II	16.11.2002	17.6.2006	MWC	3,59
Fico I	4.7.2006		MWC	

Slovenija

Drnovšek II	12.1.1993	6.4.1994	OC	1,23
Drnovšek III	6.4.1994	31.1.1996	MWC	1,82
Drnovšek IV	31.1.1996	27.2.1997	MC	1,08
Drnovšek V	27.2.1997	8.4.2000	OC	3,11
Bajuk I	15.4.2000	15.10.2000	MWC	0,50
Drnovšek VI	30.11.2000	2.12.2002	MWC	2,01
Rop I	19.12.2002	3.10.2004	OC	1,79
Janša I	3.12.2004	21.9.2008	MWC	3,80
Pahor I	21.11.2008		MWC	

Španija

Gonzales IV	1.11.1989	6.6.1993	SPMA	3,60
Gonzales V	14.7.1993	3.3.1996	SPMI	2,64
Aznar I	4.5.1996	12.3.2000	SPMI	3,86
Aznar II	25.4.2000	14.3.2004	SPMA	3,89
Zapatero I	17.4.2004	9.3.2008	SPMI	3,90
Zapatero II	8.4.2008		SPMI	

Švedska

Bildt I	3.10.1991	18.9.1994	MC	2,96
Carlsson III	6.10.1994	22.3.1996	SPMI	1,46
Persson I	22.3.1996	20.9.1998	SPMI	2,50
Persson II	6.10.1998	15.8.2002	SPMI	3,86
Persson III	2.10.2002	17.9.2006	SPMI	3,96
Reinfeldt I	5.10.2006		MWC	

Švica

Federalni Svet	20.10.1991	22.10.1995	OC	4,01
Federalni Svet	1.11.1995	24.10.1999	OC	3,98
Federalni Svet	15.12.1999	19.10.2003	OC	3,85
Federalni Svet	10.12.2003	21.10.2007	OC	3,87
Federalni Svet	12.12.2007		OC	

VB

Major I	29.11.1990	9.4.1992	SPMA	1,36
Major II	11.4.1992	1.5.1997	SPMA	5,06
Blair I	2.7.1997	7.6.2001	SPMA	3,93
Blair II	8.6.2001	5.5.2005	SPMA	3,91
Blair III	6.5.2005	27.6.2007	SPMA	2,14
Brown I	27.6.2007		SPMA	

ZDA

G.H.W. Bush I	20.1.1989	20.1.1993	SPMA	4,00
Clinton I	20.1.1993	20.1.1997	SPMA	4,00
Clinton II	20.1.1997	20.1.2001	SPMA	4,00
G.W. Bush I	20.1.2001	20.1.2005	SPMA	4,00
G.W. Bush II	20.1.2005	20.1.2009	SPMA	4,00
Obama I	20.1.2009		SPMA	

Vir: Bale in Caramani (2010); Bale in van Biezen (2007-2009); Katz (2003); Katz in Koole (1996-1997, 1999, 2002); Koole in Mair (1992-1995); Koole in Katz (1998, 2000-2001); Topole (2009, 40-50); van Biezen in Katz (2004-2006); Zajc (2004, 60).

Priloga Č: Trend upadanja volilne udeležbe

